

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és czétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A keresztyén irgalmasságról.

Lelkipásztorok, szegény gondozók és emberbarátok, akik öntudatosan, vagy öntudatlanul Krisztust hordozzák szivökben, egytől egyig bölcsen tudják, hogy igen sok esetben az anyagi segítségre nagyon legégetőbb szükség. És az anyagi segítség az a kulcs, a melylyel a zárt sziveket kinyithatjuk.

Nem a felekezeti veszekedés rabló hadjárataira, nem a cégéres hiuság lélekvásárlásaira gondolok én! Mert ezek úgy az irgalmasságnak, mint az illető felekezetnek és az emberi méltóságnak megvetésre méltó lealacsonyításai.

Krisztusnak kell megnyerni a szegények szívet! Az örökkévaló evangéliomnak! És ezt a célt az anyagi nyomor enyhítésének az útján sokszor elérhetjük. Ez nem kúfarkodás. Nem lélekvásárlás. Mert így „*a testi irgalmasság által lelki irgalmasságot*“ (Pázmány.) cselekszünk. Az irgalmasság koronája ez.

Óh a legnagyobb jót akkor cselekszük, mikor a koldus lelkeket az evangéliom drága gyöngyével ajándékozunk.

De azt mondom, hogy az igazi keresztyénség ott is enyhíti a nyomort, a hol semmi reménysege sincsen arra, hogy a sziveket Jézusnak megnyerheti.

Jézus Krisztus még Judást is, az ötcsokolással eláruló Judást is barátjának mondja. (Mt. 26, 50.) És ellenségeiért is imádkozik a gyalázat és gyötrelem fáján (Luk. 23, 34.)

E gonosz időkben sokan kongatják már a halálharangot szent vallásunk felett! Temetik az élőket! Temetik az Istent — Mutassuk meg nekik, hogy él még az Isten és él még a Jézus Krisztus! Mutassuk meg, hogy a keresztyénség ma is nagy hatalom!

Krisztus igaz barátai: küzdjétek az árva népért, az éhezők és a jogtalanok százezreiért, millióiért. Mert az igaz keresztyénségnek ez is kötelessége, nemesupán az alamizsnálkodás.

Ne felejtsetek el egy magyar írónak azt a mondását, hogy *nem az alamizsna az, a mivel a népet fékezni lehet; a kenyeret kapottak némasága csak addig tart, míg éhségük szünetel: a jog az, a minek nyomán a békesség fakad.*

Žánosi Zoltán.

A kereszt botránya.

A Megváltó keresztjéről szóló tudósítás és tudomány megbotránkozta a pogányokat.

Az az eljárás pedig, amelyvel az ultramontanizmus hazánkban a kereszttel manipulál, magokat a keresztyéneket is megbotránkoztatja.

A kath. egyház jogot formál a budapesti egyetemhez, mert azt Pázmán alapította s noha az ma törvényszerint tiszta állami intézmény, erőszakkal beakarja oda vinni a keresztet és elakarja azt foglalni.

Eltekintve attól, hogy az egyetem dolgai felett, mint az eltörlött szerzetrendek ügyében az állami hatalom jogosan rendelkezett, azt kérjük, hogy Magyarországon az az útja-e a jogorvoslat keresésének, melyet a törvényes fórumok kikerülésével az ifjuság felhasználásával, a budapesti egyetem ügyére nézve az ultramontanizmus izgatók választottak?

Ez az eljárás nem méltó a magyar kath. egyházhoz. Ha jogot formál a budapesti egyetem alapjaihoz, érvényesítse azt a hatóság előtt vagy forduljon az országgyűléshez. De míg törvényes rend van az államban, ne árutakon s ne a magyar ifjuság lelkének megmérgezésével s a magyarság békéjének megbontásával keresse a célt. S ha a keresztyén vallás minden felekezeteket felül álló nagy érdekeit akarja szolgálni, ne a pusztá kereszt restaurálására törekedjék.

mert a keresztben mi magyar protestánsok nem látunk mást, csak megátkozott fát, melyen a Megváltó elvérezett, a melyet a mi hitvallóink kinyatásához is eszközül használt a gyűlölet és az isteni Mester tanításáról elfelejtkezett szenvedély.

De ettől eltekintve ha ügyök jó, kell lenni az ifjuság bevonása, esküjének kivétele és a magyarság fiainak egymás ellen való ingerlésén kívül más érveiknek is. Adják azokat elő történeti hitelességgel, a jogi formák kellő respektálásával, komolyan és méltóságosan, mint eddig is tették püspökeik. A keresztet azonban a más vallásuak és az állam ellen faltörő kosul ne használják. Ezt tenni máskor se helyes most meg valóságos hazaárulás.

Nem is lesz így munkájoknak jó vége.

Miért? Mert felidézük oktalanul az *egyházi javak államosításának kérdését*. Pázmán alapította a nagyszombati egyetemet. Hát a papi javakat ki alapította? Az állam. Ha alapította, hát vissza is veheti.

Ime így szolgáltat erkölcsi alapot a secularisatio hiveinek a felekezeti túlbuzgóság és tudatlanság. Az a körülmény, hogy évről évre a teljes felekezeti béke közepett márc. 18-án egy maroknyi fekete sereg felvonulást rendez s az egyetemet meglepetés szerűleg el akarja foglalni: már magában is izgató, provokatív jellegű és megtorlást felidéző. Az a másik pedig, hogy éppen a budapesti egyetem egyik kara rendezi

TÁRCA.

Rektorok és preceptorok kötelességei és ellátása a XVIII. században.

Mutatvány Dr. Barcsa János: A debreceni kollégium és pártikulái c. művéből 100. és 104. l.

A preceptoroknak és rektoroknak a tulajdonképeni tanításon kívül más kötelességeik is voltak. A preceptorok különösen el voltak látva ilyenekkel. Legtöbb ma már érthetetlen intézkedésnek az oka abban rejlett, hogy a rektorok és preceptorok jövedelmeit sokféle módon igyekeztek gyarapítani. Így érthető, hogy több helyen a rektor fizetéslevelébe bevették, hogy a *harangozás* is kötelessége lesz. Így találjuk ezt a *gyomai* fiiskola preceptorának 1773. évi fizetés levelében, *Csegén* az 1766. évi fizetéslevelével szerint a rektornak ígérték a harangozásért egy garast. *Hadházon* az 1763. évi preceptor fizetéslevelével szerint „a halottért való harangozás az egyházzfival közös.”¹ Némely eklézsiák makacsul ragaszkodtak a *passio* énekléshez s ezt az iskolamester kötelességévé tették. A *poroszlói* iskola mester 1769. évi fizetés levelében van: „A mi Urunk Jézus szenvedésének történetét nagypénteken tartozik rektor uram elénekelni.” A

¹ Catalogus 4. 32. 33. l.

bölskei rektor 1763. évi fizetés levele értelmében „a passiót is ezen conventióra tartozik elmondani.”² A szatmári közzsinat már 1711-ben szükségesnek látta kimondani, hogy „a passio elkántálását eltörli,” de fenti adatok bizonyosága szerint e határozat sikerre nem vezetett.³ A *szenpáli* rektornak meg az *óra igazításához* kellett érteni, ezért kapott külön 5 frtot. és egy pár eszimat.⁴ A *szenesi* preceptornak 1787. évi fizetéslevelében a halott virasztásért 17 krt. ígérték.⁵ Több helyen az iskola mester egyuttal nótárius is volt. A debreceni egyházmegye 1684-ben megengedte a *nádudvari* rektornak hogy abban az évben a jegyzőséget is vigye.⁶ *Istvándiban* az iskolamester egyuttal nótárius is volt.⁷ Általános szokás volt, hogy a rektor urvacsora osztás után predikált délután, s katechizált többször a pap helyett. *Debrecenben* gondoskodtak a predikátorok hogy a professorok „a vacáns órákat vasárnapokon a templomban supportálják.”⁸ *Kunszentmiklóson* a professort, kinek „a predikatori szent hivatalra exmissiója van,” tartozott az Ur asztala körül segédkezni, s végezni a lelkész teendőit szükség esetén. *Debrecenben* nemcsak a tanárokat, hanem a

¹ U. o. 21. és 40. l.

² Tóth S. Ad. I. f. 92. l.

³ Catalogus 43. l.

⁴ Catalogus 20. l.

⁵ Alb. eccl. soc. Debr. 215. l.

⁶ Catalogus 16. l.

⁷ Debr. egyh. t. j. k. 1774. évi 573 p.

ezeket a modern keresztbotrányokat s veszi rá és keresi meg az ifjakat, hogy márc. 18-án demonstráljanak s e célból hivatalos állásával visszaélve a rector magnificus is hozzájuk szegődik: egyenesen felháborító.

Ez a tényállás visszahatást támaszt első sorban a magyar kath. egyház ellen, melynek mi magyar reformátusok nem vagyunk ellenségei és a kath. egyházhoz tartozó nemzetiségek magyarrá tételére vonatkozó missiójához kész szívből csak sikert kívánhatunk. *De megtorlást idéz másodsorban a többi vallás felekezetei ellen is* és ez a megtorlás az egyházi javak elvételével nem fog megelégedni, hanem egyenesen a keresztyénség és a vallás ellen fordul. Látva azt, hogy a keresztyén egyházak nem a keresztről szóló tudományt hirdetik és nem a szerint élnek, hanem azzal csak botrányt csinálnak és minden államban, minden helyen békét bontanak: a társadalom, mint a kath. államokban már is meg történt, egyenesen a vallás ellen támad és annak ki küszöbölésére törekszik. Ezt az ellenszenvet a tulzók eljárása kelti fel mindenütt és az okozza, hogy a fanatizmus és tulzás ellenében más ellenkező fanatizmus(sa) és tulzás lépjen sorompóba. A középírány szövegűi pedig seholy ne érvényesülhessenek. Nálunk is ez lesz a végeredmény. *Veszteni fog a keresztyénség és megerősödik a vallás ellenes társadalmi irány alant és fent egyaránt*

Most hogy a kereszt mozgalmak váratlanul ismét megújultak lelkiismeretünk ösztönzött arra, hogy őszintén elmondjuk e tárgyra nézve véleményünket.

Ez részben tiltakozás és óvás, de részben őszinte jó tanács is.

Ha egyetem kell a katolikusoknak, törekedjenek arra rendes, törvényes uton. Ha jogot formálnak a budapesti egyetemhez, érvényesítsék e jogot a illetékes fórumok előtt. Ha a kérdés már elvan döntve, akkor abba bele nyugodjanak. S ha mégis egyetemre van szükségük, arra más utat válasszanak. Vannak javadalmaik, gyűjtsenek egyetemi alapot és csináljanak magoknak egyetemet.

Az állami egyetemnek pedig hagyjanak békét és az egyház elleni harcokat ne idézzék fel könnyelműen. S ne idézze fel azt az egyetem theol. fakultása, mely így valósággal vissza él kiváltságos helyzetével s ne különösen most, midőn minden hazáját szerető magyar embernek a lelkét a haza sorsa és a magyarság jövődjének kérdése foglalja el.

Valóságos vétek, hogy mi keresztyén léteinkre még ez aggodalmas percekben sem tudunk közös szeretetben és békeességben egyesülni.

Ez a kereszt igazi botránya, a melyen így hiában halt meg a világ Megváltója, ama Szabadító s vele s utána a magyarság annyi sok hősei és vértanúi.

Dr. Ferencsy Gyula.

deákokat is kötelezték az isteni tisztelet körül való segédkezésre. A professorok panaszkodtak az 1784. ápr. 19-én tartott egyházkerületi gyűlésen, hogy 24 theologus ifjút rendelt a debreceni consistorium a predikációk végzésére. Azonban az egyházkerület 1785. jan. 29-én elrendelte, hogy a professorok jelöljenek ki több deákot, kik közül a superintendens a debreceni consistorium előtt teendő vizsga után 24-et alkalmazzon predikálásra és imádkozásra. Annyira sérelmesnek tartották a professorok eme végzést, hogy királyi biztos elé vitték az ügyet. Azonban a királyi biztos vissza tette az egyházkerülethez, mint egyedül illetékes hatósághoz, amely azután utasította a professorokat, hogy alkalmazkodjanak a végzésekhez.¹ Debrecenben a katechizálást is deákokra bízták. Azonban a consistorium 1773-ban kötelezte a predikátorokat, hogy a 80-ik kérdést okvetlenül magok magyarázzák, ha temetés volna, bízzák inkább másra.²

Egy a 1686-iki közzsínat a falusi rektorokat azzal vádolja, hogy „csaknem mindnyájan heveréssel töltik az időt,” rendeli tehát, hogy minden héten leckét mondjanak a papnak, tanítsák a kátét tanítványaiknak, s a pappal latinul³ beszéljenek. *Kismarján* meg az 1770-iki fizetés levélben arra kötelezték a

rektort, hogy a preceptorokat tanítsa.¹ Gondoskodnak tehát arról is, hogy a rektorok és preceptorok falun is tanuljanak. A debreceni professorok 1750-ben elrendelték, hogy azokat, kik „ad scholas minores regundas“ kibocsátatnak, csak az egyházi előjáróság jó bizonyítványával veszik vissza, s addig aláírásra nem bocsátják őket, míg teendőiket az eklézsiában teljesen el nem végezték, s vizsgálaton be nem bizonyították, hogy heveréssel nem töltötték az időt.²

A pártikulák rektorságára való kibocsátás segély számba ment, mert az ilyen minőségben megtakarított pénzen az ifjak kötelesek voltak a külföldi egyetemre menni. Epen ezért határozta az 1699. évi krasznai közzsínat, hogy amely tanulók nem kötelezik magukat arra, hogy papi pályára lépnek, az ilyeneket nem szabad kitűnő rektóriákra kibocsátani, aki pedig fogadását megszegi, jövedelmétől megfosztandó az egyházkerület javára.³ A rektorok természetbeli fizetésükből fenttarthatták magukat, készpénz fizetésüket megtakaríthatták, annyival inkább, mert a XVII. század végéig szokásban volt, hogy a rektorok a lelkészekkel együtt étkeztek. A *zilahi* pap panaszára ugyancsak a krasznai közzsínat kimondta, hogy a papokat nem lehet kötelezni, hogy a rektoroknak kosztot adjanak, amelyik pap akarja, ezután is megteheti, csak hogy „ne úgy legyen a dolog, amint a

¹ Tiszántuli egyházkerületi j. k. 1784. ápr. 19-én 3 p. 1785. jan. 29-én 3 p. 1785. aug. 15-én 6 p.

² Debr. egyh. t. j. k. 1773. évi 441 p.

³ Tóth S. Adalékok I f. 60. l.

¹ Catalogus 13. l.

² Debr. tanárkari j. k. 1750. jan. 14.

³ Tóth S. Ad. I. f. 78. l.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

A II. cím alatt az *anyakönyvtár* pénztára áll, megnyitja az adakozók sorát roffi Borbély Mihály, a ki 1741. máj. 23. tette az első alapítványt 1000 forinttal. A mai tápintézeti pénztár eredete az V. cím alatt bőséges felderítést nyer. A tápintézeti tőke első összege, a legrégebb, az alapvető azon 900 frt, mely Boescai István, Bethlen Gábor és Apafi Mihályné (Bornemissza Anna) e célra egyesített hagyományokból keletkezett, a 2. adomány 170 frt. Idősb Szőke János debreceni tribunus plebistól (népszónok) jött 1744-ben; a 3. alapot tette Agh Mihály (kis-sarlói, barsmegyei birtokos) özvegye nemes Szunyogh Judit urnő 1752-ben 500 frttal. Így növekedett fokenként női és férfi nemes szívek hagyományából 1783-ig az alumnusokat tartó alap tőke 17,966 frtra, melynek évi kamatja 1056 frt szolgált a célra. Akkor egy alumnus (tápintézeti tag) évi fentartása 18 frtba került.

E nagy jelentőségű „Relatioból“-ból tárul elénk a kollégiumnak nemcsak anyagi és pénzügyi állapota, hanem a célok, s a múltból felesillogó jötevők lelke fényessége és szavai. Akkor a külön címek alatt kezelt pénztáresoportok vagyoneréje 95,720 frt volt, ebből 86,000 frt egyeseknél jelzálogos kölesön vala. adósok nevei is nyilvántartva, betűrendben. Ehez járult a fekvőségek (föld, szőlő, házak) jövedelme, készpénz, úgy hogy a Kollégium vagyon ereje 92,675 frt volt.

Ezek után jó a külföldi segély, évjáradék a) az angol alap, értékelve a tőke 10,600 frtra, adott

318 frt jövedelmet, b) a hollandi ref. zsinattól évjáradék 220 frt c) a svájci évi segély 1781 ig 300 frt. Végül elősorolják a külföldi egyetemeken levő ösztöndíj alapítványok sorozata, szám szerint 13.

Aláírták e 85 lapra (ivrét) terjedő hatalmas Jelentést sajátkezüleg az egyházkerületi főgondnok (Rhédei Ferencz), a debreceni ref. egyház és Kollégium helyi rendes gondnoka (Fráter István, debreceni városi tanácsnok) baloldalon, jobb oldalon az öt rendes tanár, első helyen Szatmári Paksi István hittanár, aki püspökké választása után is megtartotta hittanárságát (utolsó ily minőségű superintendens a nélkül, hogy debreceni lelkész lett volna, akkor még, mint korább, a superintensi hivatal nem volt kizárólag parochialis lelkészi állomáshoz kötve). Végül aláírta a főiskolai senior, a diákság (coetus) képviselője, ki egyszersmind a főiskola pénztárnoka volt. Erdekes a sajátkezű névalíráások megőrzése végett is.

E nagy Relatiohoz melléklet, hasonló terjedelmű kötetben a „*Documenta*“, mely az alapító leveleket, okmányokat telyes szövegekben tartalmazza, 135 okirat, de némelyik több melléklettel. E könyv az „arany könyv“ a jötevők, alapítók, hagyományozók, adakozók emlékeit, tetteit, rendelkezéseit megőrző tár; fejedelmek, hölgyek, polgárok, testületek, hatóságok, egyházak, egyesek itt számlálják elő a kik áldozatával jött létre és tartatott meg e főiskola, tehát az áldozatok tára is, néhol megható vonásokat örökít meg a sokszor zord időkből. Első rendű forrás e két kötet a Kollégium történetéhez.

A Kollégium épületében ben lakó tanulók névsorát szobák szerint az 1785-ik évből három iv tartja fenn, a lakó-szobák száma 54 volt. Az első szobában lakott a senior Szilágyi Gábor, később hittanár. Közölve a famulusok nevei is szobánként.

rektor akarja, hanem amint a pap,“ különben is ez a szokás már nem volt meg ebben az egyházkerületben. A rektor koszt helyett kapjon 25 frtot. 23 véka búzát, egy szalonnát és 43 veder bort.¹ A felsőmagyarországi eklézsiák számára 1667-ben kiadott articulusok meghagyják ugyan azt a régi szokást, hogy a rektor a pap asztalán egyék, de kimondják hogy a rektorok elégedjenek meg azzal, amit kapnak mert senkit se lehet tehetségén felül kényszeríteni.² Legtöbb helyen azonban a *coquia* volt divatban. Kétféle *coquia*t különböztettek meg. A fizetéslevelek szerint vagy azt ígérték, hogy minden gazda néhány-szor főz, vagy pedig annyiszor, ahányszor a ház sorjában rákerül. Utóbbi volt a perpetua *coquia*. A *barabási* iskola mesternek 1783. évi fizetéslevele szerint félesztendei *coquia*t ígérték. A *gyomai* preceptornak tetszésére bízták, hogy a mesterrel egy asztról éljen, vagy pedig 60 rhénes frt. $\frac{1}{3}$ részét készpénzül felveheti. A *kamocsai* iskolamesternek meg a hétköznapi harangozásért minden pár ember fog adni egy reggeli és egy esteli tejet. *Kiskerekiben* az 1762. évi fizetéslevél szerint két ízben volt *coquia*, mit 2 garassal meg lehetett váltani.³ A rektorokat és iskolamestereket a fizetéslevelekben különféle buzidó szavakkal akarják jó magaviseletre bírni. Több helyen hangsúlyozzák, hogy annál több tanítványa és tandíjbevétele lesz, minél inkább teljesíti kötelességeit. A

¹ U. o.

² Lampe i. m., 435. l.

³ Catalogus 2—5. l.

nagyharsányi iskolamesternek ígéri, hogy ha jó lesz, 110 és több tanítványa is lesz. A *csengeri* iskolamester 1773. évi fizetéslevelében figyelmeztetik, hogy ha jól viseli magát, „három méltóságos grófok különös grátiával szoktak hozzája lenni.“ A *szatmári* coadjutor preceptor 1783. évi fizetéslevele szerint: „ha a preceptor szorgalmatossága és indulatja által magát a tanulók szüleinél kedvessé teszi, mint apróbb és féltőbb, de egyszersmind számosabb gyermekeknek tanítója a kedveskedésnek nagyobb és több jelt várhatja.“ Az *etei* rektor fizetéslevelében megemlíti hogy „jó kerte leszen, melyből ha kukoricát vet, 5 vagy 6 frtot remélhet, de sokkal többet ha dohány nyal nem resteli beültetni.“ A *nosztopi* rektor 1763. évi fizetés levelében felhozzák, hogy 60-nál több gyermek jár elébe, de a körüllevő 8 eklézsiából, honnan a hívek urvacsorával élni oda járnak: „a mesternek szorgalmatosságához képest fognak szaporodni tanítványai.“ A *csekei* rektor 1763. évi fizetéslevele szerint az iskolában 40 gyermek van körülbelől de számuk a preceptortól függ.“ A *böszörményi* preceptor 1761. évi fizetéslevele szerint a rektorral lesz egy asztalon, a deákok által gyűjtött buzából kétszer annyit kap, mint egy deák, collectája szük időben is felmegy 50 köbölre, kap még egy posztó nadrágot és egy kordovány csizmát. A *turkevei* rektor fizetéslevelében ígéri, hogy „ha jól comportálja magát, serénységét a gyermekek körül megmutatja, a buzabeli cantatió is megengedődik.“¹

¹ U. o. 6, 7, 15, 26, 46, 85, l.

A Relatio féle nagy dolgozatnak egykorulag kiállított és hiteles másolata van, eme 2. példány egy kötetbe foglalva, sötét piros vászonkötésben ment fel az évezredi országos kiállításra (1896.) a Kollégiumot felmutató többi emlékdarabok közt. Irónnal ebben jegyezték meg az elveszett vagy meg-hiusult alapítványok is. Egyik veszteséget ide jegy-zek: Bilkei Miklós özvegye Semsei Julianna kegyes keresztyéni indulattal Madán (Szaboles m.) 1713. jan. 19. tett szép végrendeletének 3. pontjában *Tét* nevű faluját hagyta a debreceni Kollégiumra. (Patak-nak hagyta Donát nevű szőlőjét.) A kegyes nő útjá-ban halt meg, temettetett Bogdányban, azonnal ér-tesíté a jóindulatu Józsa Zoltán alispán a tanárkart, ez kiküldött embereket oda (p. o. Szilágyi Márton seniort), de a rokonság kiverte a foglalókat erővel, beült a birtokba. Elveszett, csak ennyi jelezve „re-pulsi sunt.“ E hagyományozónak volt öcsese Sztárai Imre, alkalmasint az, a ki 1731. mint királyi biz-tos járt Debrecenben.

Ez emlékkönyv Relatio) 44–105 tételei alatt névszerint elősorolvák az alumnus alapítók, és a nevökről nevezett alumnisták nevei 62, ma ugyne-vezett tápintézeti hely, de némelyik dúsabb erejű ala-pítványon 4 ifju is étkezett p. o. a Hajdu Mihályén. Összesen 142 alumnus élvezte az alumniumot. Ak-kor a kegyelet élénkebb volt, minden alumnus tudta, kinek kegyes alapítványán van, s a helyek az ala-pító nevére nevezettek s így töltettek be, p. o. „Bocskai alumnus“ volt 1784-ben Pávai István, ecsedi fi, a debreceni egyház alumnusai közt volt Kövi Sándor, Budai Ezsaiás, a 3 baranyai lelkész alapít-ványán Dömény József, veresmarti fi, Váradi Sámuel alapon volt Sárvári Pál.

A mai ingyenes tápintézeti helyek közt (a Szondi-Kenessei alapítványt kivéve, mely 1752-ből való) alig egy-két alapító neve ismert, a szegény tanulók sem tudják ki volt az a nemes lélek, kinek jósága táp-lálja őket: ha oly sorozat tételnék közé az Ertesi-tőkben, mint az 1784 iki emlékdarabban, látná az olvasók serege is, kik az adakozók, tette gyulladna. Ime száz év mulván is, mert fel van jegyezve, tud-juk, kik tettek jót, s kik élvezték. Ma beolvad min-den a köz általános tömegbe, mint a halottak po-rai a temetőbe . . . a kegyeletnek kellene azonban fejfát, emlékoszlopot állítani, jelezve, hol nyugosznak a porok. Ily emlék-oszlop volna az alapítók nevei-nek legalább a főiskola által évről-évre adott Erte-sítők papirlapja . . . ez maradandóbb a sirdomb márványlapjánál ez egy ponton áll, és elporlad, amaz ezer példányban olvasható s a jövő számára megőrizve marad. Sőt a kegyelet oly erős volt, hogy bár másfélszázad alatti árváltozások miatt a Bocskai alap csak $\frac{2}{3}$ részét fedezhette az egy alumnus tar-tásnak, az élvező $\frac{1}{3}$ részben pótdíjt fizetett, mégis fentartatott a fejedelmi első alapító neve.

1790–1799 ig való tizedből a nevezetesebb ira-tok: a *budai zsinat* jegyzőkönyve és kánonai (1791.) kéziratban; főgondnok Rhédei Ferencz levele (1790.) tudatja, hogy „az elenyészett Józsefi uralkodás alá-esvén“ a közelebbi husvét ünnepekre deákjainkat *legatioba* kibocsáthatjuk. — *Tanrend* (Ordo studiorum) a debreceni főiskolában az egyh. kerületi végzések-vel 1782. és 1792. közt. — *Tanárok fizetését* az e. ker. közgyűlés 1792. nov. 23. megállapította, kész-pénz 600 frt és 12 köből buza, az igazgató tanár dija 50 frt, alsó osztályok felügyelő tanáráé 50 frt,

Kollégium gondnokáé 200 frt, pénztárnoké 300 frt, főiskola gazdájáé 200 frt. A királyi kamara udvari számhivatalától eredeti (német) nyugta 1793. dec. 27. azon 200 frt 42 krról, melyet a debreceni taná-rok és felsőbb tanulók önkéntesen gyűjtöttek a folyó háboru költségei könnyítésére. — *Sinai Miklós* ellen indított perre vonatkozó jegyzetek és levelek (1792–1794). *Lecke rend* (tabella studiorum) 1796-ból, latinul.

Az 1. és 2. éves deákok vallástanításáról kerü-leti végzés (1796. ápril. 26.) — *A magyar tannyelv* behozataláról e. ker. végzés 1897. ápril. 24. (a 29 cikkely.) Domokos Lajos első kurátor indítására „sok olyan nemzetek példájára, melyek az oskolák-ban már született nyelvekön tanítanak és írják a szükséges könyveket . . . hazánk világos törvénye által is rendelés tevődött a magyar nyelv tanítatá-sáról, és ennél fogva annak mind bővítéséről, mind kiesinosításáról: ezeknek és egyéb hasznos céloknak elérésére végeztetett, hogy tiszteletes professor uraimék a közelebbi május 1. napján kezdődő osko-lai esztendőtlől fogva átaljában mindenféle tudomá-nyokat magyar nyelven tanítsanak. Záradékban uta-sítás, hogy a latin nyelv hanyatlása megkerülésére miféle eljárás tétessék. — Az *akadémiai tanítás ren-déről* projectum az öt éves tanfolyamra (1798.) — *Lecke-rend* latinul az ötéves tanfolyamra 1898. apr. 24. az öt tanár tanórái és tantárgyai az egyháztör-ténelem Jablonszki szerint adatott elő. — A tüzőltó deákok (*Machinisták*) első útasítása 9 pontban, kiadta a tanárkar 1798. nov. 25. — Szilágyi Gábor hittanár számítása a *főiskolai pénztár* állománya 1793–1798. év végéig mennyivel szaporodott: a pénztár vagyoni ereje 1793. év elején volt 118,997 f. 21 $\frac{1}{2}$ kr; ugyanaz 1798. végén 128,391 frt. 17 $\frac{2}{5}$ kr. Hat év alatti sza-porodás 9393 frt 56 $\frac{3}{8}$ kr.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs
hittanár.

KÖZÉLETÜNK.

A debreceni egyházmegye közgyűlése.

(Folytatás és vége.)

Ezen tetszéssel fogadott beszéd után a világi tanácsbírók legidősebbike az *ősz Bernáth István* és utánna a tanítókar nevében *Ritók J. kabai* tanító szólottak. Majd az e. megyei főjegyző *F. Varga Lajos* olvasta fel főtiszt. püspök ur üdvözlő levelét és *Szele György* jelentette be, hogy az e. megye ez öröm ünnep alkalmából alapítványt óhajt létesíteni.* Végre szóhoz jutott az ünnepelt s mélyen megindulva, arcán alápergő sűrű könnyekkel, meghatottságtól remegő hangon válaszolt az elhangzott üdvözlő be-szédekre.

„Meglépéssel, de egyszersmind önismeretem és önbírálatom mellett megilletődéssel hallgattam az én szerény működésemet tulbecsülő üdvözlő szavakat, amelyek most, esperesi hivataloskodásom 25-ik év-

* De csak nem 400 korona alapítványt talán, a mint be-széltek?
Szerk.

fordulója alkalmából elhangzottak. Meglepéssel, mert az én bár ügybuzgó, de kevés sikerű működésem ily méltatására egyáltalán fogva nem voltam és nem lehettem elkészülve; megilletődéssel, mert ha talán egy-két érett kalászt, 25 évi működésem alatt felmutatni sikerülne is, amellet is felhangzik az emberi érdemnek amaz igaz bíráló szózata: ha mindazokat megeselekeszszük is, amelyek parancsoltattak, ezt kell mondanunk, haszontalan szolgák vagyunk, mert amit kellett, csak azt eselekedtük. S hogy azt is, amit kellett, hogy eselekedhessem, bizony az sem érdemem, hanem csak kegyelem munkája, az én jó Istenem kegyelméé, ki a maga erejét az én erőtlenségemben hosszabb időre dicsőítette meg, mint sok másokban, kik pedig én nálam jobbak valának. S a siker neltalan reám eső részéből is a nagyobb darab azokat illeti, kik engemet támogattak s részemre most e feledhetetlen kedves percekét szerezték.

S bár ugy itélek magamról s ugy itélek a körülmenyekről, hogy lehet mégis, hogy e megtiszteltetés — megvallom — lelkemnek jól esik? Ugy lehet ez, mert azokban az üdvözlő szavakban s átnyújtott értékes emléktárgyakban, s aranyból és ezüstnél drágább kincsét, mert a jóindulatnak, — hadd mondjam így: a szeretetnek önként jövő megnyilatkozását látom. S nem az e nekünk lelkésznek főtörekvésünk, hogy terjedjen a szeretetnek országa s így uralkodják a szeretet, mely egyesít, összeforraszt.

És a jóindulatnak, szeretetnek ezen megnyilatkozását igénytelen személyem iránt én méltólag megköszönni nem tudom. Legyen köszönetemnek kifejezője e pár őszinte szó: lelkemből köszönöm.

A mi pedig az igénytelen nevemre teendő alapítvány célja meghatározásának reámhagyását illeti, kérem, maradjon az elhatározás azok kezében, akik az alapítvány létrehozásának eszközlői.

A szeretet irántam történt megnyilatkozásának legyen visszhangja az én részemről azon imádság szerű óhajom: Isten őrkdjék továbbra is egyházmegyénk felett; áldásával halmozza el ennek újonnan váasztott gondnokát, egyházi és világi tanácsbíráit és jegyzőit minden tisztviselőit, egyházait, presbiteriumait, lelkészeit, tanítóit, nagyjait és kicsinyeit. Isten áldása legyen mindnyájokon s jóindulatokkal ajándékozzanak meg továbbra is!"

E beszéd után percekig zugott a taps és az éljenzés.

Az ünneplés elmúltával rendes medrébe terelődött a közgyűlés. Tárgyalás folyamán sajnálattal értesült közgyűlésünk Bencsik István nagybányai és Dorogi Lajos hevesnagykuusági esperesek haláláról, s ugy a vesztés egyházmegyékhez, mint a gyászoló családokhoz részvét irat küldését rendelte e.

Sajnos tudomásul vétetett Nagy Ferencz világi tanácsbírónak mindenemű egyházmegyei tisztségről lemondása; helyének betöltéséről szintugy mint a gondnokká választott Fráter Barnabás helyének betöltéséről közgyűlés rendelkezett, szavazatok beadására máj. 1-jét tűzvén ki.

Ozv. Nadányi Miklósnénak a b. e. férje halála alkalmából hozzá intézett részvétiratra adott válasza jegyzőkönyvbe vétetett. Két újonnan választott tanító eskütétele után a gyűlés egyik legkiemelkedőbb tárgyára került a sor.

A debreceni egyház ugyanis a múlt évben határozatot hozott, a mely szerint az egytemre aján-

lott 100,000 ezer koronának befizetését bizonyos körül irással volt hajlandó teljesíteni. E határozatot Jánossy Zoltán többedmagával megfelebbezte. A mult őszi gyűlésen nem dönt el az ügy. Most aztán remélni lehet, hogy közmegelegedésre fog elintéztetni amennyiben huzamos és tartalmas vita után Szele György békés megoldást involváló indítványának megfelelően a következő határozatot hozta közgyűlésünk:

„Bár eleget tett (debreceni) egyházunk az adományok gyűjtésével az 1892. évi 284 sz. végésében tett ígérétének, mind amellet a főiskolának philozophiai fakultással és tanárképzővel egyetemi rangra leendő fejlesztésére — a tanár képesítésnek, az állami törvények keretén belől leendő megszerzésével s egyházunknak a főiskola irányában eddig biztosított jogainak fentartásával — azon iskolai évtől kezdve a mikor a tervbe vett fakultás és tanárképző egyetemi színvonalon létesítettik, vagy a 100 ezer korona alaptőkét befizeti, vagy ennek 5%-től kamatját biztosítja s ezt a határozatát az E. T. 18. §. c) pontja alapján megerősítés végett az egyházközségi közgyűléséhez pártolólag terjeszti.“

E megállapodást ajánlja egyházmegyénk a debreceni egyház figyelmébe; szükségesnek láttam ezt szóról-szóra közölni; mert ugy a debreceni heti-, mint a napilapok érthetetlenül adták közre a közgyűlési megállapodást némelyik 200,000 korona másik 100 ezer korona alaptökének *azonnali* lefizetését kívánván a debreceni egyháztól.

Az egyházmegye közönsége azonban ezt a megállapodást csak akkor fogadta el egyhangulag, mikor immár alkalma nyílt az arany Bikában terített fehér asztal mellett magát restaurálni Mert a d. u. 2 óráig tartott együttes ülés a tanácssteremben meglehetősen kifárasztotta volt már a tagokat, annál jobban esett a tisztos magyaros ebédlés, közben a kedvesebbnek kedvesebb pohárköszöntők hallgatása, a melyeknek nagy része természetesen az új gondnoknak és a jubilált esperesnek szóltt vala. Hanem persze kijutott aztán belőlök mindenkinek még az egyházmegye kántorának is, a ki ennél fogva megragadta az alkalmat, hogy a derék tanító testület s annak kiváló képviselőjét szintén az éltetendők koszorujába fűzze.

A kedélyes ebédlés után éppen nem csoda hogy a béke apostolának, *Szele Györgynek* fentebb ismertett javaslatát miután elfogadtattott, s a többi tárgyak is gyors egymásutánban letárgyaltattak.

Igy megváasztattak a kerületi képviselők, az időszaki tanács tagjai jobbára a régiek: gazdasági bizottsági elnök lett *Orosz István* tképezdei igazgató tanár, gazdasági biz. tag *Dr. Baresa János*, építést ellenőrző biz. elnök *Fráter Barnabás* gondnok.

Tudomásul vétettek az 1904. évi egyházi és iskolázási adatok, a belhivatalnokok s személyzetében történt változások; számvizsgáló küldöttségi jelentések. Nagy köszönettel vétetett *Szanyogh Szabolcs* vil. tanácsbíró 280 koronás adománya a lelkészi gy. int. részére. Helyben hagyatott a b.-ujfalui fizetés megosztása egy tanítói és segéd-lelkészi állomás közt. A hajdusámsoni és biharudvari-i új adókules őszi gyűlésre leendő pótlásra visszaadott.

Több kisebb jelentőségű ügy mellett kimondatott, hogy a tanítói fizetések újabb becslésére egyházmegyénkben nincs szükség. *Martinka* építkezés céljából 800 kor. segélyre ajánltatik; hogy Alsó-felső-Józsa a régi viszonyban marad, tudomásul vé-

tetett, Bakonszegnek új iskola építési szándéka örvendetes tudomásul szolgált s a kölcsönvétel iránti kérelme megadatott. Ezeknek és más egyebeknek a letárgyalása bizony már benyomult az esteli sötét órákba. Hanem azért az összes kitűzött tárgyakkal végzett közgyűlésünk, persze mind inkább eszponó érdeklődés mellett, míg aztán 7 órakor az elnökség éltetésével szétoszlottunk. Másnap 3 bírósági ügy volt. A h.-bagosi lelkész választást a közig. bíróság helyben hagyta, egy fegyelmi ügy illetékes bírósághoz áttétetett, a debreceni presbyter választás ügyében újabb vizsgálat lesz.

Cantor-scriba.

Jelentés a központi egyetemi bizottság 1905. márc. 6-i gyűlésén.

A főtiszteletű tiszántuli egyházkerület, mint az egyetemes egyház által felállított elhatározott debreceni egyetem ügyének letéteményese 1902. évi 282. számú határozatával a debr. egyetemi központi bizottságot küldte ki a közszükséget képző „eszmé tetszés szerinti eszközökkel leendő további propagálásra, s kimondta, hogy attól várja a konvent és országos zsinat elé terjesztendő egyetemi munkálat kidolgozását s általában az eszmé valószínűsítése érdekében teendő további lépésekre vonatkozó előterjesztéseket és javaslatokat.“ E felhatalmazást a bizottság *önkiszűrés* jogával szélesítette ki a kerület s azzal szorította meg, hogy előterjesztéseit a *főiskola igazgató tanács útján várja.*

Ez alapon alakult meg a debreceni egyetem központi u. n. végrehajtó bizottsága 1903. év dec. 17. dikién gf. Dégenfeld József főgondnok, Kiss Aron püspök elnöklete alatt az egyházkerület által megválasztott Erőss Lajos, dr. Hajnal István, Horthy István, Kiss Albert, Kovács József polgár m. Márk Endre, Puky Gyula, Sass Béla, Simonffy Imre, Somogyi Pál, Szele György, Széll Kálmán, gf. Tisza István bizottsági tagok meghívásával és felhatalmazása értelmében kiegészítette magát a prot. és hazai közélet nevesebb férfijaival és tagul választotta és a közreműködésre megnyerte Bárány Bányó Dezső, Bernáth Elemér gondnokokat dr. Högyes Endre egyetemi tanárt, Ihász Lajos ágost. evang. egyházi felügyelőt, Semsey Andort a magyar tudományosság pártfogóját úgy is mint debrecen vidéki nagybirtokost; behívta továbbá a debreceni főiskola bölcsészettanárai közül: dr. Ferenczy Gyulát, ki a különböző bizottságokban felkerült s a kerülettől kapott megbízások folytán felmerült összes írásbeli teendőket végezte és a jogakadémia részéről, ez időszertint dekánt Haendel Vilmost, kinek helyére most dr. Jászai Viktor hivatott meg. A bizottsági tagok közül dr. Hajnal István a békésbánsági, Horthy István a heves nagyknysági egyházmegyék gondnokai a múlt év folyamán elhunytak. *Emléköket mi is őszinte kegyelettel őrizzük és örökökük s helyőkre egyházunk és iskolánk általában nemzeti közéletünk hasonló buzgó és áldozatkész férfait óhajtjuk Kik legyenek ezek? döntse el a bizottság bölcsessége, kívánatos azonban, hogy számuk a testvér prot. felekezet jobbjával is növeltesék.*

Az ügy ugyanis, a melynek szolgálatába állítottunk nagyon nehezen indul s a feladat, a melyet bizottságunk magára vett, a milyen fontos, éppen olyan terhes.

A debreceni egyetem eszméjével, megvalósítá-

sának közszükségletet képező voltával általában tisztában vagyunk, de a kivétel módosítatai, az affelé való tervszerű törekvés tekintetében nem alakult ki még a közvélemény s a bizottságok működése is sok kívánni valót hagy fenn.

Igy történt, hogy bár az egyházkerület elrendelte egyházegetyénként az u. n. egyetem bizottságok megalakítását s erre nézve bizottságunk elnökei nyomtatott felhívással fordultak az illető elnökségekhez: e bizottságok nem mindenütt alakultak meg, vagy ha megalakultak is, működésükről nincsen semmi tudomásunk. Pedig a központi bizottság a vidéki mozgalmak elősegítésére a legkészségesebb közreműködését ajánlotta fel s kész volt küldötteit is mozgósítani a nagy cél érdekében s kész ezután is mindig személyes összeköttetésbe lépni azokkal, a kik azt keresik. *Elkerülhetetlen azért, hogy a vidéki szervezetre nagyobb gond fordítassék, s miután az egyházmegyénkénti szervezet nehézkes és néhol nagy vidéket ölt fel, mint a békés-bánati s hevesnagyknysági egyházmegyékben különösen az alföldön újabb helyi bizottságok szerveztessenek, a többi egyházmegyét illetőleg pedig azon egyházmegyék, a melyekből az egyetem ügyére nézve jelentés nem érkezett, az egyházkerületi jegyzőség útján ismét felkerestessenek s az egyházkerületi gyűlés alkalmából az egyházmegyék espereseivel a központi bizottság elnöksége értekezletet tartson, beszámolókat vegyen és tájékoztatást adjon.*

Ez az érintkezés szükséges leendő a zsinat elibe terjesztendő munkálat miatt is, melynek elkészítésével bizottságunk megbízott s melyet itt tisztelettel bemutatunk.

E munkálat kiegészítve, esetleg az egyetem ügyére vonatkozó okmányokkal, az elnökség útján a kerületre lenne felterjesztendő, illetve az igazgató tanács elé lenne utalandó.

A zsinati memorandum mellékletei közé lenne az *egyetemi alapokról szóló* s a főiskolai gazdasági tanács által elkészített *kimutatás* is felveendő.

E kimutatás, mely a bölcsészeti (egyetemi) fakultás vagyonát 1.350.881 k 18 fillérben mutatja ki, annyiban hiányos, hogy nem nyújt tájékoztatást az iránt, mely összeg áll tényleg a jövő isk. év elején mint felhasználható jövedelem rendelkezésre? A vagyon jó részét ugyanis olyan alapítványok képezik, a melyek kamatai meghatározott terv szerint a tőkéhez csatolandók s így ez idő szerint számításba alig jöhetnek.

Kívánatos azért, hogy az időhöz kötött alapítványi vagyon a fakultás többi tőkétől elkülönítessék és a már ma tényleg felhasználható jövedelemtől Gazd. tanács útján költségvetés készítsessék s ha szükséges, erre nézve a kerületi döntése is kikéressék.

Szükséges pedig ez annyival inkább, mert a mint az köztudomású a debreceni ref. egyház eredeti 100,000 koronás nagy alapítványát módosítani próbálja s ez által míg egyfelől az egyetem ügyében nagy lelkesedéssel megindult mozgalmat megállította, másfelől a régebbi szép sikerrel járt gyűjtés kimutatott eredményét is jelentékenyen módosítani és lerontani készül. De ez az ügy még eljárás alatt van és a kedvező elintézészt méltán remélhetni. Lehetetlen, hogy a debreceni ref. egyház, mely a zsinatnak is bejelentett és az által is köszönettel elfogadott alapítványával Debrecen városával együtt az egyetem eszméjének az első lökést megadta, azt melegen fel-

karolta, s annak érdekében az egyesült magyarországi ref. egyház egyetemének közbelépését provokálta, most a megvalósítás küszöbén félre álljon és alapítványának visszavonásával zavart és fentakadást csináljon és másokat is áldozatkészre indító példaadás helyett visszavonulásra serkentsen.

Még nem jutott dülőre ez a váratlan fordulat s bizottságunk hivatalosan nincsen értesítve a debreceni ref. egyház szándéka felől, a mennyiben azon megkeresés tárgyában, hogy az egyház egy bölcészeti tanszékre tett alapítványát léptette életbe semmiféle válasz nem érkezett — s már is minden oldalon nyilvánul annak kedvezőtlen hatása.

És ezt a kedvezőtlen hatást Debrecen város törvényhatósági bizottsági közgyűlésének egyhangúlag hozott s felsőbb megerősítést nyert azon határozata, hogy a maga részéről az egyházzal ez időben és hasonló körülmények között tett 200,000 koronás 2 tanszéki alapítványát, illetve annak 5% kamatát 1905. év elejétől kezdve folyósítani rendelte, sem volt képes teljesen ellensúlyozni.

Ez a körülmény azonban nem változtat azon az elismerésen a melylyel a nemes városnak, annak polgármesterének, vezetőinek és polgárságának tartozunk, ugyis mint kollégiumunk régi fentartójának és pártfogójának, úgy is mint a debreceni egyetem leendő megalapítójának. Hiszen nyilvánvaló előttünk, hogy az egyetemhez még szükséges 3—5 millió koronának jara — az eddigi gyűjtés adatai szerint $\frac{2}{3}$ része ismét csak Debrecenből fog akár lelkes, gazdag polgárok adománya, akár a város alapítványa és segélye gyanánt kikerülni. S ez egyetemet, minden egyetemes egyházi és testvér felekezeti, minden az 1848. XX. t.-c. alapján remélhető közálladalmi támogatás mellett főképen Debrecen fogja megalapítani, ez a nagy magyar város és vidék, melynek az egyetem felállítása az alföldi magyarsággal együtt létérdeke s mely a közelfekvő vidékekkel e célra eddig is a legtöbbet adott.

Az 1898-ban kimutatott bölcészeti-fakultási (egyetemi) alap 1,267,561.56 fillerre tehető vagyonából a régi alapítványok leütése után fenmaradó 902,740 k. 80 fillért, a tiszáninneni e. kerület adott 1,853 k 06 fillér, a dunántuli e. kerület adott 20,597 k 92 fillért, az erdélyi e. kerület adott 2,218, k 82 fillért, a dunántuli e. kerület adott 2,418 k 50 fillért. Míg a tiszántuli e. kerületre 874,650 k 40 fillér és ebből Debrecenre és vidékére körülbelül 760,000 k esett.

E kimutatás azonban azt is bizonyítja, hogy az egyetemes ref. egyházat, az alföldi magyarságot, a testvér prot. felekezetet jóformán csak ezután lehet és kell bevonni a debreceni egyetem érdekébe újra megindítandó gyűjtésbe s evégett szükség s mindaz, hogy Debrecenben az egyetem ügye iránt páratlan lelkesedés hevítse a lelkeket, mindaz, hogy az egyetem megépítéséhez tényleg hozzá kezdjünk. Az adakozások ugyanis mindaddig a míg nem látják, hogy Debrecenben a nagy munkához tényleg hozzá kezdtek, nem fognak megindulni. Ez volt az oka, hogy a kerület Debrecen városát és a debreceni ref. egyházat alapítványaik folyósítása iránt megkereste s hogy a város a két tanszék számára 10,000 koronát költségvetésébe is felvett. E 10,000 korona eddig nem folyt be a bölcészeti (egyetemi) alapok pénztárába és ezután sem adatik csak az illető tanárok számára. E két tanszék tehát okvetetlen be kell tölteni. De van az alapoknak mintegy 87,000

forintnyi olyan alapítványa is, melynek alapítói kamatot nem fizetnek s kik csak akkor kötelezték magukat a fizetésre, ha a bölcészeti szak felállításához a kerület hozzá kezdett. Ezt a lassanként elporló nagy alapítványt is meg kell menteni. Ezért is, de egyébként is szükséges, hogy a rendelkezésre álló alapokból és a jövedelem terhére annyi tanszék létesítessék és felállítassék, a mennyit ez alapok és a jövedelem elbírnak.

Igy betöltendő volna elsőben Debrecen város két tanszéke és azonkívül még legalább 5, tehát összesen 7.

1. Magyar irodalmi.

1. Classica fil. és összehasonlító nyelvészeti.

1. Neveléztani.

1. Magyar történeti.

1. Modern nyelvi.

1. Archeologiai és műrégészeti (assyriologiai).

1. Természettudományi.

E tanszékeknek megvan a fedezete s felállításuk már részben el is határozott az egyházkerület által és felállításuk eltekintve az egyetemtől, az iskola eddigi multjára és mostani tanszakai nézve is kívánatos. Az első 6 tanszék azonkívül egy csoportba, a bölcészet nyelvészeti csoportba tartozik s lehetővé teszi, hogy a tanár képzés olyanformán mint Panonhalmán, tényleg megindíttassék. A 7. tanszék felállítását a természettudományi muzeum érdekei teszik halaszthatatlanná.

A bizottság úgy is megkeresett, hogy a debreceni városi két tanszék betöltésére, illetve a 10,000 k. felhasználására javaslatot tegyen, általában pedig felhatalmazása van az ügynek vezetésére és fejlesztésére. *Ki kell azért mondani, hogy bizottságunk e 7 tanszékot, amennyiben a bölcészeti fakultás jelenleg rendelkezés alatt álló jövedelmeiben fedezetők van, legközelebb lehetőleg a jövő isk. évre vagy annak folyamán betölteni javasolja és erre nézve a szükséges lépések megtételére az elnökséget kéri.*

Természetes, hogy ez esetben a bölcészeti alapok terhére létesített budapesti tanárjelölti ösztöndíjakat be kell szüntetni.

Nekünk nem lehet és nem szabad erőnket szétforgácsolni. Nekünk minden törekvésünket a kitűzött célra kell összepontosítani és annak érdekében közlekedést teremteni, a közvéleményt befolyásolni Mihelyt az új tanszékek felállítására a szükséges lépések megtörténtek, a közlekedés ismét a debreceni egyetem felé fordul és mozdulni fog a vidék is, mely eddig alig tett valamit. Jóindulatát azonban ismételve ismételve megmutatta és bizonyosságot tett arról, hogy az alföldi magyarság mindennél érzi a debreceni egyetem fontosságát és azt az alföldi magyarság elsőrangú kulturális szükségletének tartja annak megvalósítását.

Elég ebben a tekintetben az egyetemre beérkezett újabb adományokra hivatkozni.

Debrecenből gyűlt a Hegyi Mihályné alapítványa 42,000 k, (a Biró L. alapítványa) 1027 k., Turkeve adott 1000 koronát, karcagi egyház 1000 koronát, Szováth község 2000 koronát. S most folyik a hódmezővásárhelyi gyűjtés, mely már is 2000 koronán felüli összeget hozott össze.

Mind e helyeken a legnagyobb jóindulat nyilvánult meg a debreceni egyetem iránt. Hatóságok, társadalom versenyeznek abban, hogy az eszme mel-

lett tüntessenek és azokat, a kik annak érdekében fáradoztak ünnepeljék.

Különösebben Turkevén és Hódmezővásárhelyen öltött magára a szokottnál nagyobb mérvet a debreceni egyetem érdekében megindult mozgalom.

Mindkét helyre a debreceni iskola tanárait és hallgatóit hívták, hogy ott a debreceni egyetem érdekében az ígét hirdessék.

Mind a két helyen egész tüntetésszerűen nyilatkozott meg a Debrecen iránti jóindulat, az egyetem ügye iránt való lelkesedés s ez a körülmény kilátást ad arra, hogy ha az egyetem felállításához hozzá kezdünk, az alföldi magyarság nem fog magunkra hagyni, hanem mindenütt segítségünkre jó. *Addig is azokat a városokat, a melyek magoktól az egyetem ügye mellett zászlót emeltek és tábort járva szent tüzeket gyújtottak és különösen azok előjáróit elismerés illeti. Ez elismerésben kell részesíteni a Bíró Lajos-féle felolvasás rendezőit különösen a bizottság első rendezőjét Komlóssy Arthurt is, annyival is inkább, mert Debrecen város közönségének ezuttal volt csak alkalma arra, hogy az egyetem ügye mellett áldozatot hozzon s ezt örömmel és lelkesedéssel meghozta s nem is a közönségen múlt, hogy a nagy ügy érdekében több alkalma ez áldozatkészség gyakorlására nem mutatkozott.*

A debreceni és hajdu megyei bizottság ugyanis megalakult s különböző — vármegyei, debreceni és vidéki pénzügyi — bizottságaiban a munkálatokhoz hozzá is kezdett, de a debreceni egyház állásfoglalása és más kedvezőtlen körülmények lehetetlenné tették a sikeres működést. *E nagy bizottság, mely a Bíró Lajos felolvasás rendezésével, javaslataival olyan szép remények között indult el, újra felhívandó volna, hogy a félbemaradt munkához hozzákezdjen s a két nagy tanszéki alapítvány összehozását megkísérelje, s hogy ezt tchesse elsőben is [az u. n. agitationalis bizottságot kellene újra szervezni, melynek elnöke dr. Bartha Béla körünkől ugyis eltávozik.*

Jelentésemet tárgysorozat helyett is beterjesztve, az ügyet mélyen tisztelt bizottság figyelmébe ajánlva vagyok

Debrecenben, 1905. márc. 6.

Dr. Ferencsy Gyula
biz. jegyző.

IRODALOM.

A debreceni kollégium és pártikulái. Irta Dr. Barcsa János debreceni ref. főiskolai tanár. Nagy nyolcadrét, 202 lap. Ara 3 k. 60 fillér. Kapható szerzőnél A mű tiszta jövedelme a debreceni ref. tanítóképzőintézet számára ösztöndíj alapul szolgál.

A debreceni kollégium történelméről részint önálló munkákban, részint folyóiratokban több dolgozat jelent meg, melyek egyenként is hozzájárultak a debreceni kollégium tanügyi történelmi jelentőségének megállapításához. Fenti munka szerzője olyan feladatra vállalkozott, melyre előtte senki sem vállalkozott: hiteles jegyzőkönyvi adatok alapján kísérette meg a kollégium belső munkájának és a tanuló ifjúság életének vázolását, továbbá feladatul tűzte ki, hogy megállapítsa azt a kört, melyben a

debreceni kollégiumból vitt rektorok és preceptorok a debreceni kollégium tantervénk irányító hatását biztosították. Szerző nagy szorgalommal tanulmányozta át a debreceni ref. főiskolai levéltárat, különösen ennek tanár kari jegyzőkönyvét, a debreceni főiskolai annyakönyvtárban levő iratokat, a debreceni ref. egyháztanács levéltárat, a debreceni egyházmegye régi jegyzőkönyveit, és a tiszántuli ref. egyházkerület levéltárat. E mellett széleskörű levelezéssel próbálta meg vidéki lelkészek támogatásaival összehozni a vidéki pártikulákra vonatkozó adatokat, s több vidéki egyház levéltárából értékes adatok birtokába jutott.

A munka 3 korszakra oszlik: I. a debreceni kollégium alapításától 1640-ig, az emelkedés kora; II. 1640—1790. a létért folytatott küzdelem kora; III. 1790—1848-ig, a melyet a tanügyi irányzatok forrongása jellemez. Mindenik korban foglalkozik az oktatásnak mindazon fokaival, amelyekre a debreceni kollégium hatása kiterjedt, vagyis az elemi iskolával, deák iskolával, theologiai és jogiszakkal, tanító, tanár és pap képzéssel. E munkából a XVI. századi protestáns oktatás magas színvonaláról és széles köréről győződünk meg. Fraknói 166-ra teszi XVI. századi protestáns deákiskolák számát. Ennél bizonyosabb több volt a valóságban, mert a szerző kimutatja, hogy esután a debreceni kollégium hatáskörébe tartozott az első korszakban 69, a másodikban 99, a harmadikban 60 partikula, az elemi oktatás pedig a debreceni iskola irányító hatása alatt állott az első korban 106, a másodikban 252, a harmadikban 167 egyházközségben. Ezen iskolák közül a legtöbb a Tiszántul volt, de az ország minden részébe vittek innen rektorokat, különösen a Duna Tisza közére és a Dunántulra. A debreceni kollégium ily széles körű hatása az iskola jóhírneve mellett annak tulajdonítandó, hogy legbiztosabb helyen feküdt, míg a többi anya iskolák sokszor súlyos megpróbáltatáson mentek át.

A szerző az iskolák belső életéről hű képet ad. Részletes adatokat sorol fel a következőkről: az iskolák fentartási módja, a városok egyházak s külföldi hitsorsok segélye, supplicatio, a iskolai vagyon és jövedelem kezelési módja, az iskolák kormányzása, város, egyház, egyházmegye, s egyházkerület befolyása, az iskolai törvények keletkezése, az iskolák ellenőrzése, tantervi fejlődés, mely az elemi, deák és theologiai oktatás köréből minden jelentősebb tantervet ismertet vázlatosan; külföldi irányok hatása a tantervre, az osztályoknak koronként változó rendszere, a vallásos nevelés, külföldi egyetemek látogatása, a tanítás módszere, a tanítás nyelve, a tankönyvek, írásbeli dolgozatok, vizsgák promóció, szünidő, önképzés, ének és zenekar, tűzoltó egyesület, torna, egészségügy, az iskolai épületek, könyvtárak szemléltető eszközök gyűjtemények, az iskolák tanítói, magántanítók. A tanuló ifjúság belső életének vázolása igen élénk, helyet foglalnak benne: a tanulók felvétele, létszáma, életpályája, a tanulók formaruhájok. A tanulók önkormányzata c. fejezetben a deákság élete a maga érdekes aprólékos vonásaival tárul elénk, megismerkedünk a tanuló ifjúság törvény székének a sedes scolasticának a szervezetével, működésével; végül a tanulók segélyezési módjait, a ben tlakás a legációba járás érdekes szokásait tárgyalja. Az elemi és deák iskolákra vonat-

kozó adatok 300-at meghaladó tiszántuli ref. egyházköztség történelméhez szolgálnak adalékkul.

Az egész nagy munka Barcsa János fáradhatatlan szorgalmáról tesz tanubizonyosságot. A kutatásnak és összegyűjtésnek ezt a hálátlan munkáját ne kicsinyeljük, ne különösen a mai korban, mikor a tudománynak minden ága a legpozitívabb alapokra törekszik lerakni a maga igazságát. Debreceni kollégiumunk nevelésügyét az ezernyi adatok halmazából csak az áshatta ki, világíthatta meg, aki munkájának minden egyes tételét a legjózanabb realitással vette fontolóra és hámozta ki a valóságosságok fakó tömegeből a világos igazságot. Az ilyen művek forrásművekké válnak a jövő történet írókra nézve; s tudjuk, hogy Katona István 42 köteles adathalmazára két század magyar történet írójának adott megbecsülhetetlen anyagot. Barcsa János munkája ilyen fáradhatatlanul egybe hordott gazdasága a magyar nevelés Debrecenre eső történetének, amelynek értékét majd az tudja megbecsülni igazán, aki nevelésügyünk egyetemes történetét szándékozik megírni.

Érdekes példája különben Barcsa és Zoltai munkássága Debrecen ama hagyományos, realis tudományos törekvéseinek, amelynek híres képviselői a XVIII. században a fűvészet és orvostan körében emelkedtek országos jelentőségre (Fazekas, Diószegi Veszprémy.) Debrecen talaja, úgy látszik, ma is a pozitív tudományok dajkálója. Zoltai, Barcsa rubrikákba szedik a felvadászott adatok, igazságok tevékenységét; s nem szép szóval hanem dönthetetlen tények szikár igazságával győznek meg bennünket. Kívánjuk, hogy munkásságuk mentől nagyobb körben verje föl az érdeklődést. Barcsa könyve különösen érdekelheti és érdekelje is a protestáns világ minden öntudatos tagját. Azokhoz pedig, akik Debrecennel valami vonatkozásban állanak vagy állottak azonfelül is van valami elmondani valója, ha más nem, legalább egy rövid tudósítás a rektoriák és rektorok felől, mely a nagyobb egyházak multjába éppen bele vág. Nincs más mód, tanügyi barátoknak, nagyobb egyházaknak e könyvet megkell venni. Melegen ajánljuk.

KÜLFÖLD.

Bécsi levél.

A „Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich“ a mult évben ünnepelte fennállásának huszonötödik évfordulóját.

Ezen alkalomból kifolyólag évkönyve a szokottnál bővebb tartalommal és terjedelemben jelent meg. Őt az egész Ausztriát érdeklő közleményen kívül tizenkét értekezés nyújt még az egyes tartományokra vonatkozólag becses adatokat. A két Ausztria, Salzburg, Tirol, Csehország, Morvaország és Szilézia (együtt) Galicia és Bukovina vannak egy-két cikkel képviselve.

Egy cikk a „Comeniana“ története D. Kvaecala Jánosnak a dorpaty egyetem magyarországi származású egyháztörténelem tanárának (előbb pozsonyi theol. tanár) tollából származik.

Amennyiben az évkönyvben Magyarországot is érdeklő közlemények vannak — úgy gondolom; nem

lesz érdektelen ezeket röviden ismertetni, az egyesület igen rövidke életrekelésének történetével együtt.

Alakult az egyesület 1879-ben a türelmi rendet kibocsátása századik évfordulójának alkalmából. Alapította Dr. Trautenberger meg Haase Th. támogatásával a „Société de l'histoire du protestantisme français“ meg az „Alliance israélite (!)“ mintájára Dr. Witz Oberlin, jelenleg is első munkareje teljében levő bécsbevárosi ev. ref. lelkész (csak a mult évben jelent meg tőle Máté evangeltumának teljes magyarázata, igen hasznos gyakorlati mű). Ezt, meg az egyesület életét ő maga mondja el igen röviden az évkönyv négy első lapján. Csak a külső keretet adja. Hogy mennyit tettek ők ezalatt az osztrák protestantizmus történetének erősebb világításban való helyezésére nézve, azzal nem dicsekszik. Aki tudni akarja: nézze keresztül a huszonöt évkönyvet.

Bennünket magyarokat többé-kevésbé három cikk érdekel az évkönyvben, ezek a következők: 1. Loesche G: Evangelikus fejedelmők a Habsburg házban. Megjelent külön lenyomatban is. Mint ép most látom: ezen külön lenyomat után ismerteti a D. P. L. e heti számában Lic. Lencz Géza.

A cikkből az érdekesebbeket tartalmazó bő kivonatot láttam a Christliche Welt mult évi valamelyik számában. Ugyancsak kivonatot közölt a Neue Freie Presse febr. 5. száma — melyet — természetesen a forrás megnevezése nélkül — lefordítva kiadott a Magyar Szó. (Ugyancsak februárban.) — Így ezzel nincs mit foglalkoznom.

2. D. Skalsky G. Ad a bécsi theol. fakultás keletkezésének történetét ismerteti. Vácolja, a források nyomán immár kétségbe vonhatatlan, tényállást, hogy Ausztriában egy prot. theologiai intézetnek és prot. középiskolák felállításának szükségességét a Csehországba átköltözött református magyar lelkipásztorok látták be és sürgették legelőször. Ők is tették meg ezek felállítására vonatkozólag a legelső lépéseket. Nagy ügygyel bajjal kihalászott ugyan szerző egy németet: aki a dolgot már egy évvel előbb említi egy az udvari cancelláriához intézett felterjesztésében, de ennél többet nem tett.

Igy hát a magyar ref. predikátorok érdeme e téren elvitathatatlan.

A cikk nagy részletességgel, de mereven és jéghidegséggel tárgyalja azoknak a magyar református lelkészeknek kétségbeesett küzdelmeit, erőlködéseit, akik ott hagyták hazájukat azért, hogy a végenyészet szélén álló cseh református egyházat megmentsék.

Ezekel a lelkészeket saját szomorú tapasztalataik győzték meg arról, hogy az ausztriai protestantizmusnak közelebről, a cseh református egyháznak létfeltétele: egy theol. intézet felállítása. 1783. aug. 17-én a csehországi Semteschben épített imaház felavatására egybegyűlt lelkipásztorok — akik hazai szokásuk szerint itt is mindig gyűléskeztek s így egyszersmind a zsinatpresbyteri rendszer uttörői is voltak az osztrák protestánsok között — elhatározták, hogy a türelmi rendelet megköszönése végett, egyfelől panaszuk elsorolása s helyzetük javításának kérése végett másfelől, küldöttséget menesztének II. Józsefhez. A küldöttség tagjai voltak Szalay József lissai és Wégh János libischi lelkészek. 1783

* Wégh később szabolcsmegyei berkeszi lelkész volt. Naplóját és egyes leveleit kiadták a Sárospataki füzetekben. Gondolom saját fia. Ezekről azonban Skalsky ki éppen ő vele bővebben foglalkozik mit sem tud.

szept 5-én Hloupetinben a császár előtt Végh adta elő latin nyelven kéréseiket: melyek között egy cseh nyelvű theol. intézet felállításának engedélyezése is volt. A császár az ilyen iskolát feleslegesnek tartotta, meg a csehek anyagi erejét felülmúlónak is és közvetítő megoldást ajánlott: küldjétek fiaitokat humaniorát és philosophiát tanulni Prágába, theológiára pedig Patakra vagy Debrecenbe.

A ref. lelkészeknek ebben kellett maradniok. Azonban ez a mód nagyon nehézkes lévén: nem adták fel e tervet, sőt ezután még behatóbban tárgyalták, mint superintendensöknek Kovács Ferencnek 1783. aug. 3-án a bécsi consistoriumhoz intézett beadványa bizonyítja, melyben az összes predikátorok nevében kéri egy theol. intézet felállításának és e célra egy Porosz és Szász országokban eszközözendő gyűjtésnek engedélyezését. A gyűjtés fogatosítására Szeremley István krabschitzi lelkészt már meg is választották s az ő részére egyuttal egy bizonyítványt is kér. A gyűjtés engedélyeztetett s gyűlt is valami, mert erről Kovács a konsistoriumnak jelentést adott be. De hogy hova lett az összeg: ki nem mutatható. 1787. szept. 2. 1788. jan. 10-én és ápril. 8-án a consistoriumhoz benyújtott beadványai Kovácsnak — kiról szerző szokatlan melegséggel emlékezik meg, — bizonyítják, hogy a dolgot elaludni nem engedik. A consistorium azonban csak valami alsóbb fokú iskola felállítását és arra való gyűjtés engedélyezését akarta. Kovács utolsó beadványában leírja a cseh ref. egyház nehéz helyzetét: ha üresedés lesz: nem lesz kivel betölteni, mert Magyarországból nem jönnek; ha jönnek is: hosszú idő kell ahhoz, míg a cseh nyelvet annyira megtanulják, hogy hivatalba állíthatók. Maguknak a cseheknek emberük nincs. Azért sürgősen kéri az iskola felállításának engedélyezését, melyhez épületről is, tanerőkről is maguk akartak gondoskodni. Kovács itt a magyar viszonyokat vette zsinórmérték gyanánt, hol az egyházak óriási erőfeszítéssel bár, de mégis fenntartották 300 évig iskoláikat, s hol a közcélra való adózás bámulatos eredményeket tudott felmutatni. De Csehországban nem volt az a szellem, hisz még lelkészeiket sem igen fizették! A consistorium ismerve a viszonyokat — nem is bízott a tervek keresztülvitelében. Mindazonáltal válaszában a tanrendre, tanerőkre, módszerre nézve részletes beadványt kért. Ugy látszik, hogy Kovács, ki a Végh jegyzetei szerint 1784-ben már öreg ember volt — belefáradt a meddő küzdelmekbe, meg a honvágy is vonzhatta s 1788-ban visszatért Magyarországra. Utána Szücs Sámuel lett superintendens. Neki még többet kellett a nehézségekkel küzdenie. A megüresedett helyekre nem jelentkezett Magyarországból senki, bár Patakon egy állás kétszer is meghirdetett. Így kénytelenek voltak tudatlan és járatlan néptanítókat beállítani.

Ezt jelenti Szücs 1790. aug. 5. a ref. Consistoriumnak. S mivel a consistorium az iskola felállításának engedélyezését még mindig halogatta, elhatározta a seniorok collegiuma, hogy négy cseh ifjút Sárospatakra küldenek, kik közül kettő studiosi Theologiae 30, kettő — studiosi humaniorum — 25 frt évi segéllyel láttatnak el; egyszermind a sárospataki iskola előjárósága is felkérte a kiküldöttek segélyezésére. A consistorium ezt tudomásul vevén utasítja a kiküldötteket, hogy utlevéllel induljanak el, mert másként a magyar „Nationale

schule“-kat nem látogathatják. (A kiküldöttekre vonatkozó további küzdelmek Végh naplójában találhatók, mely szerint nemcsak Patakra, hanem Miskolcra, Losoncra is küldettek, sőt egy Debrecenbe is.

(Folyt. köv.)

iff. Görömbei Péter.

GYÁSZROVAT.

Dr. CSIKY KÁLMÁN

(1843. febr. 5.—1905. márc. 13.)

Lapunk mult heti számában megemlékeztünk már *Dr. Csiky Kálmán* haláláról. Hazánk e kiváló férfia, egyházunk e hű fia azonban niegérdemi tőlünk, sőt érdemei határozottan meg is követelik, hogy egy rendes nekrológ alakjában vegyünk búcsút attól, ki vérünkbelől való vér, ki igaz testvérünk volt minden mi református egyházunkat érdeklő egyházi és iskolaügyi dolgainkban és küzdelmeinkben.

Dr. Csiky Kálmán anyai ágról református lelkési családból származott, a mennyiben édesanyja néhai *Papp István* kenderesi ref. lelkész leánya volt, s ez ágon való ősei, föl messze időnkig kimutathatólag, mind ároni sarjadékok, neves egyházi emberek voltak. *Csiky Kálmán* 1843. febr. 5-én született Kenderesen, hol atyja Erdélyből kiszakadt székely nemes ember, előkelő földbirtokos volt, ki fiával szülőfalujában elvégeztetvén az elemi osztályokat, a gymnasiumi tanulmányok végzésére a közeli Kisujszálásra, majd a német nyelv megtanulása végett a gymnasium felső osztályaiba Eperjesre adta őt, honnan 1858-ban Debrecenbe jött az első böleseleti, vagyis a mai tanrendszer szerint a gymnasiumi VII. osztály tantárgyainak tanulására, s ettől kezdve hat éven át, itt végezte el a böleseleti három s a theologiai három évi tanfolyamot, vagyis itten végezte be 1864-ben akadémiai teljes pályafutását. Kortársai mindannyian úgy emlékeznek reá, mint annak a debreceni főiskolánk történetében az ifjúság szellemi erejét és képzettségét illetőleg egyik legfényesebb korszaknak egyik, minden tekintetben kiváló vezérszerepet vitt növendékére. A legnagyobb pályadíjakat rendesen ő vitte el, s bár minden tekintetben jó barát és hűséges pártás volt, az ifjúság zajosabb mulatságaitól rendesen távol tartotta magát, mert vérmérsékleténél fogva egyéniségét mindig valami komoly méltóság, a komoly munkára termett és hivatott cholermus jellemezte. Theologiai pályafutásának utolsó éveiben magán uton elvégezte az összes jogi tudományokat is, s tanárainak bizalma a még egészen ifjú, végző theologust az akkor megnyílt debreceni reáliskolában tanáru alkalmazta.

1864-ben elvégezvén theologiai tudományait, a Gyömrőn, Pestmegyében lakó Gróf Teleki család gyermekeinek nevelését vállalta el, s e célból előbb Németország egyeteméin, főként Berlinben és Heidelbergben töltött egy esztendő s ismeretekkel gazdagon megrakodva, a Német birodalom szomszédos országában nagyobb utazásokat is tevén, tért haza

Magyarországra s a főúri család általános szeretetétől körülvéve végezte néhány éven át nevelői teendőit. Majd bement Budapestre s az ottani ref. főgymnasiumban lett a latin nyelv, a Ludovica Akadémiában pedig a történelem tanára. Több honvéd tiszttel jött e sorok írója össze, a kik mindannyian arról tettek bizonyosságot, hogy nem volt olyan katonatiszt tanáruk a ki iránt tartózkodóbb tisztelettel, de egyszersmind igazabbszeretettel viseltettek volna, mint ez iránt az ő civil professorok iránt, kinek egész lénye, komoly, parancsoló megjelenése, szerető tiszteletet s hódoló elismerést provokált ő tőlük. A katonai ügyek iránt folyton nagyon melegen érdeklődött. Az 1870. évi francia-német hadjáratban ott volt a csatatereken, mint több magyar lap hadi tudósítója.

Több éven át általános tisztelet által körülvett óraadó tanára volt az Országos Nőképző Egyesület budapesti iskolájának, majd mindinkább terjedvén nevének híre, őseinek földéről a Háromszék vármegyei Sepsiszentgyörgyről kereste őt fel a polgári bizalom, s 1875-ben e város országgyűlési képviselőjévé választott meg. Három év múlva mandátumát átengedte az ország egyik legnagyobb politikai emberének, s így ezen a téren való működése véget ért, holott három évi képviselősége alatt fényes politikai szónoki tehetségével oly névre tett szert az országban, hogy ha tovább is képviselő maradhatott volna, bátran beteljesedhetik rajta az a jóslat, melyet debreceni tanuló korában jövedöltek róla tanuló- és kortársai, hogy belőle még miniszter lesz. Fényes szónoki tehetsége és hatalmas tudása a legkiválóbb állásokra képesítették őt mindenütt.

Budapesten a nagymunkásságú férfiú iránt korán fölébredt a közbizalom, s már 25 évvel ezelőtt a törvényhatósági bizottság tagjává választották meg, s mint ilyen tizenöt éven át volt Budapest székesfőváros egyik kerületének iskolaszéki elnöke. Majd a református főgymnasiumból a Műegyetem jogi tantárgyainak rendes tanárává neveztetett ki, s mint ilyen, a Tudomány egyetemen is működött tanári minőségben.

1875-ben elvette Gönczy Pál, akkor még miniszteri tanácsos, majd államtitkár leányát, kivel boldog családi életet élt haláláig, s hat gyermeket, három fiút s három leányt hagyott hátra. Meghalt folyó hó 13-án váratlanul bekövetkezett agyszélhűlésben.

Dr. Csiky Kálmán rendkívüli nagy irodalmi munkásságot fejtett ki tevékeny életének folyama alatt. Művei részint jogi, részint a latin klasszikai irodalom területéről való nagy művek. Nem akarjuk ezeket névszerint felsorolni, csak annyit említünk tehát meg, hogy alapvető nagy közigazgatási jogi munkája, a Verbőczy tripartitumának, főként pedig Tacitusnak klasszikus magyarsággal írt munkája maradandó érdemet szereztek az ő irói nevének, s főként ezen utóbbi művének köszönheti udvari tanácsosi rangját is, a melylyel őt a királyi kegyelem két évvel ezelőtt tüntette ki.

Egyházunk egyik leghűbb fiát vesztette el benne. A mit ifjúságában, mint theologus magába szívott, az élő egyháziasságot, azt soha nem vetkezte le magáról. A budapesti ev. ref. egyházköztségnek presbytere, a Prot. Irodalmi Társaságnak választmányi tagja volt, s élénk érdeklődést tanúsított egész életén át egyházunk minden közügye iránt. Egyházi férfiak egy összejövetelén mondotta néhány évvel

ezelőtt, hogy nincsen olyan kicsiny, szinte névtelen református lelkész, kinek sorsa, esetleges elhalálása őt ne érdekelné, arról ő tudomást ne venne.

Nyugodjék hát békével a jóknak ezen egyik legjobbika. Nyugodjék békével csöndes, siri lakában. Hálás emlékezet övezi emlékét, s azok, kik hozzá legközelebb állottak, özvegye és gyermekei s szerető testvére, Csiky Lajos debreceni theologiai tanár, fájó szívvel gondolva vissza ő reá, önérzetes büszkeséggel is emlegetik, hogy hozzá tartoztak, hogy ők állottak szívéhez legközelebb. * * *

KÜLÖNFÉLÉK.

A püspöktől.

769—1905. szám.

A nagytiszteletű Esperes Uraknak!

Tiszántuli ev. ref. egyházkerületünk közgyűlése 348—1904. sz. végzésével elfogadta a népiskolai tanügyi bizottságnak az V—VI. osztályu olvasókönyv ujonnan leendő kiadására vonatkozó javaslatát; ebből kifolyólag tisztelettel az iránt keresem meg a nagytiszteletű Esperes Urakat, méltóztassanak egyházmegyéik tanító testületét felhívni, hogy a hivatolt egyházkerületi végzés értelmében folyó évi szeptember hó végéig adjanak véleményt, hogy mely részek, esetleg mely olvasmányok azok, melyeket a második kiadásban megrovidíteni vagy elhagyni lehetne?

Teljes tisztelettel vagyok

Debrecen, 1905. márc. 23.

Kiss Aron
püspök.

— *Zsinati levél.* Nagytiszteletű Szerkesztő ur! Kedves Barátom! Őszintén megvallom, megbántam azt hogy neked és a D. P. L.-nak friss zsinati tudósítást ígértem. Nem igen van miről tudósítani. Itt a dolgok úgy mennek mint a karika csapás. Bánffy páratlan elnök, még sokszor nagyon is jó, úgy hogy szeretnénk oda sugni neki, mit Vay József a budai zsinaton mondott az elnöknek: praesidium non est imperium. De minek? úgy is jóra jön minden, jóra hozza a köszörű kő s amit az előkészítés hibázott, kipótolja az értekezlet. De nem rohanok ajtóstól a házba. A mint a lapok is hozták f. hó 16-án kezdünk ismét a dologhoz az ügyvédi kamara disztermében. Hiában mi már csak amugy mások kegyelméből elégedünk, a mint hogy napi dijjunk is az államsegélyből kerül ki. De tisztességes szegénység nem vétek, csak lelkünk legyen. Az pedig van ezt megmutatta a zsinat, midőn Bánffy propositiójához képest kimondta, hogy az adóügy rendezését minden politikai változástól független sürgős teendőnek tartja és az 1848. t.-c. végrehajtását. Mi régiek, akik ismerjük a hivatalos egyház ezelőtt csak 10—12. évi

álláspontját, elmondhatjuk, hogy nagy szó ez. Reméljük hát a legjobbat még arra a szerencsétlen adóügyi javaslatra nézve is, mellyel senki sincs és nem lehet megelégedve, még talán maga Hegedüs ő nagy méltósága és Czike esperes ur se. Elég baj hát hogy mégis kimondta a zsinat, hogy nem veszi le a napi rendről, hanem folytatja. Megállás a 48. XX. t.-c. mellett, adóügyi javaslat és a többieknek értekezletszerű előkészítése, ezek az első gyűlés momentumai. Ez az első nap. Az adóügyi javaslat értekezletszerű letárgyalása és közalap, ez a második nap. Nevezetesebb vita a papbér szedése és a számadás elkészítése körül. Antal Gábor fegyelmielt tiltatná a lelkészt, hogy termény fizetését maga szedje. A zsinat bölcse nem kíván ebből az esetből inkvizíálni. Míg terménnyel fizetnek nem is lehet. Ami pedig a számadások elkészítését illeti „ott ahol nincs szakértő pénztáros“ a lelkész ezután is segédkezni tartozik. Bizony ez se valami nagy gyönyörűség, de mit tegyünk vele? Nem mondták ugyan a szent theológián, de hát ez is az iga gyönyörűségeihez tartozik. Elkerülhetetlenek azonban nem éppen elkerülhetetlen. Csak az egyházi gazdasági rendtartásnak új szervezése kellene hozzá Jónak pedig nagyon jó lenne ezt a felesleges terhet s vele egy nagy gyűlöletet levenni a lelkész válláról . . . De hát az atyáknak másként tetszett. A közalapról minden marad a régiben és addig mig Kenessey lesz az előadó és amolyan Fejbólintó Bálintok és a világi vezérek meg afféle bátoralan és félénk svábok, addig nem is lesz itt változás. Kiderült ez különösen a harmadik napon, melyen az egyházak azon régi óhajta, hogy a közalap a kerületeknek, egyházmegyének s ezek útján az egyházaknak kölcsönöket folyósítson, eldöntés alá került. Persze, hogy elvetették, pedig nem kisebb férfiú ajánlotta mint *Czike Lajos* esperes, a ki pedig az adóügyi javaslat ügyét eldöntötte s így bírja a vezetők jóindulatát. Mostani harca azonban hiábanvaló volt. Ezt is, másat is újra kell kezdeni és ki kell nekünk mondani, hogy a zsinati tagsággal minden hivatalos tiszti állás és elfoglaltatás inkompatibilis. Ekkor talán remélhetünk jobb jövőt. Legalább azt, hogy az történjék, a mit az egyházak és azok vezetői akarnak. De ne rekrimináljunk. A közalap dolgáról azonban hiában az a meggyőződés, hogy a többség tulokos óvatosságával éppen ellenkező eredményt idézett elő. Nehezebbé tette az egyházak anyagi helyzetét s nem használta fel azokat az eszközöket, melyek birtokában vannak. A negyedik s a következő napokon nagy hurcolkodások voltak. Költöztünk a még kisebb mérnök építészeti helyiségekbe. Sokónknak eszünkbe jutott, hogy miért nem maradtunk otthon, akár Kolozsváron, akár Debrecenben. De késő bánat. S nem is jó effelett moralizálni, mert a fegyelmi esetek száma sok és a fegyelmi paragrafusok nagyon elásztikusak. Ezekbe minden belefér. ha feljebbvalóink is, az Isten éltesse őket: úgy akarják és ama komáromi hadiparanes mintájára vannak szabva: „A ki pedig megmozdulván; főbelövetvén.“ Különbén éppen ezen törvénykezési és fegyelmi dolgokat tárgyaltuk ezek után. Ezt a részt *Nagy Dezső* a kálvinista jogászkar büszkesége dolgozta ki. Nincs is rá szakszempontról semmi panasz. Ez a zsinati munkálatoknak a legjobban kidolgozott része. Csak az a baja, hogy nagyon is jó. Különösen ha nem egy nagy erkölcsi alapelveken nyugvó, szabadság szellemétől áthatott

testületnek nézzük a ref. papságot, hanem valami stráf kompániának . . . Én mint ellenzéki vén sas még elvileg is kifogásolom. Azért mert az esküdtbírótság elvét nem alkalmazza az alsó fokon, hogy hasonlót hasonlóké itéljenek; és azért, mert a szakbíráktól eltekint, a kik pedig rendszeréhez tartoznának. A pátriarchális bírósági eljárás ma már tarthatatlan és különösen az az egyház kezében, mely a bírói tisztelet rendesen teleologikusan használja. Rendesen fizetett szakképzett bírák és az esküdtszéki rendszer; ezeket is bizhatjuk még ezuttal a messze jövőre az egyéni felelőség elvén épült szabad mozgással együtt, a melynek immár bucsút mondhatunk. A helyett, hogy miként lehet minél jobban megfegyelmeznünk a papot, üdvössége-sebb lett volna arról tanácskozni, hogy miképen lehetne őket tisztességesebben fizetni. Azonban erről is csak szó fog esni. Ime ennyi történt. És látá az Ur, hogy a mi történt az . . . de nem prédikálok, hanem a viszontlátásig ajánlva vagyok kész hived Budapest, 1905. márc. 24. *Szatmári.*

— **Bőjtöljünk!** . . . Farsang után: bőjt!

Mily colossalisan bravouros intézkedése a papismusnak! . . . Megengedni, hogy Carneval herceg ő fenségének jogára alatt a saturnáliák és bachanáliák, közvetlen szent Péter katedrális mellett lefolyanak, kitombolják magokat; sőt mielőtt torkig laknának Vénus és Bachus hü imádói: oda állítani egy napot, a hushagyó keddet, hogy: no rajta! . . . hajrá! . . . ma még mindent a testnek a mi a Hesperidák kertjéből kikerülhet . . . Másnap pedig megnyitni az oltár illatos templomok ajtait . . . hamvedreket állítani a szentély pulpitusára . . . hívni a tilosban jártakat és hinteni hamuval őket, . . . mint a káka lehajtani a fejeket . . . verni a mellett . . . kiáltozni a mea culpákat s úgy menni neki egy negyven napos bőjtnek . . . a kalváriának! . . . Mily colossalisan bravouros összeházasítása a pogány bálvány imádó kultusznak a keresztény (sic!) kultussal! . . . Mily kacagatóan fönséges: ugyanazon szentséges palladium alatt fürdeni a testi kéj hullámaiban s aztán expiálni örökre az átélt és fölhabzsolt bűnököt . . . hamv hintéssel, olajba sültéssel, zsirtalan hal étkekkel, kalvária járással! . . . Mintha soha nem hangzott volna el onnan felülről a magunkba mélyítő kérdés: „Avagy ilyen é a bőjt? . . .“ (Ézsai. VIII. 8.) S mintha az örökéletre vezető Mester soha nem hallatta volna intelmet: „Mikor bőjtöltök ne legyetek feketített orcával, mint a képmutatók“ . . . (Máté VI. 6.) Mintha a nagy Tarsusbéli soha nem oktatott volna benünket: „Az Isten országa nem ételben, nem italban áll, hanem igazságban, békeségben és a Szent lélek által való örömben!“ . . . (Róm. XIV. 17.) Eh, mit a római pontifexnek az onnan felülről jövő hang? . . . Mit az örök életre vezérlő Mester bölcs intelme? . . . Mit a nagy

apostolnak oktatása? . . . Holott Ő a nagy családhatatlan . . . az örök minden . . . Ecce sacerdos magnus! Venite adoramus! . . . Hamut a fejünkre! . . . Böjtöljünk! . . . Biharnagyrábé, 1905. március hó.

F. Varga Lajos.

— **A berlini dom.** A mult számban kétszer is szóba került a berlini dom felavatási ünnepe. Az új templom, melynek építését IV. Frigyes Vilmos porosz király kezdte meg, eredetileg a királyi család használatára volt tervezve. Ide jártak volna a kir. udvarhoz tartozók templomba és ide temették volna a királyi család tagjait. Az első tervet lényegesen módosította I. Vilmos császár, aki már egy olyan építményre gondolt, amely a franciákon vett győzelem megörökítésének az emlékjele is legyen. A nagy vállalkozás végrehajtása a mostani uralkodónak II. Vilmosnak jutott, aki az eredetileg tervezett góthikus templom helyett az olasz renaissance modorában készült nagy Domot monumentális templomot emeltetett s a kivitel egyes részleteit is maga állapította meg. Az új Dom az Unter den Lindem alsó végén, a királyi palota és a muzeum között levő téren emelkedik. Legnagyobb magassága 75 m. középső kupolájának átmérője pedig 34 méter. A templom az előcsarnokon kívül három részre oszlik: a főhajóra, a mely kizárólag az isteni tiszteletre és a két mellék hajóra, a mely a királyi ház temetkezési, esketési s keresztelési céljaira van fentartva. Az építkezési kiadások 2.6400000 koronát tettek ki s a felavatás febr. hó 27-én történt. Az új dommal sem a német építésszek sem a német protestánsok nincsenek megelégedve. Az építésszek azt mondják, hogy a stílusa rossz, nem német u. n. berlini császár stílus. A protestánsok pedig a túlhalmozott pazar diszítést találják kath. jellegűnek. Mind e kifogások azonban eltörpülnek azon felemelő hatás mellett, a melyet a templom belseje a szemlélőre okoz. A nagy magas térs és világos arányok mellett, nem tűnik fel a részletek túlhalmozott volta. A nagy reformátoroknak, köztök Kálvinnak is a szobra művészeti tekintetben emeli a hatást s mindent elfeledtet az a körülmény, hogy itt egy nagy nemzet uralkodója imádkozik együtt népével, a kiknek vérből való vér, az édes nemzeti nyelven. Boldog nemzet, melynek ilyen fejedelmei vannak.

— **Csiky Lajos amerikai utja.** Hogy milyen érdeklődéssel fogadják az egyházkerületben s távolabbi vidékeken is Csiky Lajos amerikai utitervét, élénken illusztrálja ezt az a körülmény, hogy bár neki eszeágában sem volt, s ma sincsen és nem is lesz, gyűjtést rendezni utiköltségei fedezésére, két lelkész saját iniciatívájára pénzt küldött neki a nagy útra, nevezetesen *Kéry Pál* papsi, s *Fejes Dániel* jászkeséri lelkészek, az előbbi 5, az utóbbi 8 koronát. Csiky a pénzt, természetesen csak kölcsönnek tekinti, azonnal takarékpénztárba helyezte, s ha Isten segítségével kijut a messze világba, s onnan pénzt küld haza, rendelkezni fog affelől, hogy e jó szívvvel küldött s nagy hálával vett pénzek az illetőknek azonnal visszafizettesenek.

(Cs. L.)

— **Meghalt egy diák.** A városi kórház elme-gyógyosztályában, az örültek közé csukva, meghalt egy diák. Szegény sugár fácska, mielőtt gyökerében megerősödhetett volna, mielőtt ágadó lombot, gyümölcsérlelő virágot fakaszthatott volna, derékban ketté roppant és meghalt a kis diák. Valahonnét a komáromi Duna mellől, kis református magyarfaluból jöve el lelkitüztől áthatottan a szegény Tücsök János. Anyagiakban szegény terhü tarisznyát hozott az ősi főiskolába, annyi sok diákleány anyaként kedves oktató intézetébe; hanem a reménység tarkapillangói annál inkább körülrepesték az ő virágos ifju lelkét: hát még szegény szüleiét? a kik egyszerű, együgyü földmives párok ott a dunamenti kis magyar faluban, a hol most a termő fák rügyedzésétől erős illatos a levegő . . . Mi mindent építhettek arra, ha majd a Jancsi fiu iskoláit elvégzi, és „hivatalba jut“ és erős támasza lesz az öreg szüleinek? . . . A szép reménység szerteoszlott. Pár héttel ezelőtt rövid hír jelent meg a helybeli lapokban, hogy a református főgymnázium egyik ifju tanulója, a VII. osztályba járó Tücsök János diákot a rendőrségre vitték, mert az elmezavarodás mutatkozott rajt. Meghatva említették fel, hogy a magára hagyott szegény idegen diákhöz mily szeretettel ragaszkodtak a tanuló társai, a kik szerkesztőségeket is felkeresték, hogy szólaljanak fel a szegény diák érdekében, ne a rendőrségen tartásuk azt, hanem szállítsák be a kórházba . . . Talán még segíthetnek rajta? Délután vettük a szomorító hírt, hogy a kórházban meghalt a fiatal diák . . . Szegény ember reményteljes magzatának szomorú sorsa ez. Bizonyosan a nélkülözések törték meg a szép álmok álmodóját. Ő már soha nem jut hivatalba; ő már soha nem lesz az öreg szüleinek . . . Megpihen! Csak az ifju érzésű iskola-társak kísérik ki a temetőbe, emlegetik valameddig, meg az a pár öreg paraszt siratja életfogytiglan, a Tücsök fiu szülei, a kiknek a zsellér házba fekete hollóként szállott be és fészkelte be ez a halál hir; mely olyan különbözően hangzik százak és ezrek előtt: — Meghalt egy diák . . . De Tücsök uraméknak hiában nyílik a tavasz minden virága; mert az fejöknek a koronája, az ő lelkeknek a reménysége hullott porba. És mit ér nekik a virág is, ha abból koszorút sem köthetnek, bokrot sem ültethetnek árvafiok sírhalmára . . . Szegény szülék iparkodó magzatjának szomorú sorsa ez . . . Meghalt egy diák!

— **A zsinat költsége.** A főtiszteletű püspöki hivatal a tiszántúli egyh. kerület által felküldött zsinati tagok részére a márc. hó 22—28. időre 5600 koronát küldött az e célra kiszakított 45.000 kor. államsegélyből. A tagok napdíja 20 korona, püspöké 40 korona.

— **A tanítóképezdei földrajz-természetráji tanszékre** 20-ikán járt le a pályázat. Eddigélé kérvényeket beadták: *Majtényi András* szatmárnémeti ev. ref. gymn. r. tanár. *Nagy Vilmos* ez időszert a tanítóképezdében helyettes tanár, *Szentpéteri Zsigmond* a müncheni egyetemen docens, *Szegedi Dezső* nyenyedi tanár.

— **A Bartha Béla** tanszékére idáig pályázati kérvényeket beadták: *dr. Fekete László* jog és állam tudományi tudor. *dr. Forgón Lajos* postai és távirdai

s. titkár. *Dr. Szabó Sándor* s.-pataki jogtanár egyetemi magántanár.

— **Lelkész választás.** A tiszabecsi (szatmár m.) első osztályu nagy egyház meghívás útján lelkészévé *G. Szabó Mihály* mezölaki lelkészt a pápai ev. ref. egyházmegye e. aljegyzőjét választotta. — A *csermői* egyház (szalontai e. m.) pedig lelkészéül *Bodnár Lajost* a volt nánási és kisujszállási tanárt és tankönyv írot hívta meg. Mind a két részre szívből gratulálunk.

— **Egyházi ügyek a politikai lapokban** A M. Szó után a „Független Magyarország” is állandó rovatot nyitott a prot. egyházi és iskolai ügyeknek. Az egyházi rovat vezetője *Szaboleska Mihály* temesvári ref. lelkész, és *Haypal Benő* budapesti ref. lelkész. Az iskolai rovat is megnyitott és már is elég érdekes aktuális közleményeket hozott. A rovat dolgozó társait nagybuzgalommal *Sassi Nagy Lajos* kollegánk verbuválja. Eddigcél a ref. egyház tanítói és tanári karának számos tagja írta alá a kibocsátott felhívást. Tekintve, hogy az Egyetértésnek is megvan a maga rendes ref. egyházi dolgozó társa *Péntek Ferencz*, nem lehet panasznunk, hogy akár egyházi, akár iskolai dolgaink a politikai lapok részéről nem elég figyelembe részesülnek. És mégis óhajtanunk kell egy sokkal kedvezőbb helyzetet. Egy ref. egyházi sajtó irodának Budapesten leendő felállítását. Mintha nem a reformátorok vették volna használatba a sajtót s nem ők tették volna azt első rangu tényezővé és hatalommá: nincs ma sem elég érzékünk az íránt és nem tartjuk vagy nem is akarjuk a közérdekű dolgokat az élet minden napi eseményei közül kiérezni és nincs kedvünk azokat a közönség számára feldolgozva köztudomásra hozni. Még legjobbjaink is azt gondolják, hogy a sajtó csak a közlemények megörökítésére való. Nem lehet tagadni erre nézve is a sajtó fontosságát, de az első sorban még is arra való, hogy közhangulatot csináljon és az embereket a megtörténtek felett gondolkozásra kényszerítse. Egy szellemi folyamatot indítson meg, a mely a történt eseményt bekapcsolja az emberek lelkébe s azok gondolkodására elhatározásaira termékenyítőleg hasson s így közvetve a folytonos haladást és tökéletesedését munkálja. Ezért szükséges a megtörtént dolgok azonnali leírása és megrögzítése. Olyan tudósítás, a mely rég elmúlt dolgokról ad hírt csak másodlagos hatást fog a lélekből kiváltani, míg az idejében lévő, magában a cselekvésben résztvettekre is serkentőleg kifejtőleg hat. Ez hiányzik nálunk s ezért is kellene egy olyan szerv, mely a minket érdeklő események szakszerű feldolgozásával foglal koznék.

— **Templom és választás.** A büntető törvénykönyv 191. §. tudvalevőleg érzékeny büntetéssel sújtja azokat, a kik a templomban nyilvánosan botrányt követnek el. Jó lesz azonban megjegyezni, hogy a törvény e védelme a templomokra nem terjed ki akkor, ha ott nem isteni tiszteleti aktus folyik, hanem más p. o. vizsga vagy egyházi választás. Legalább ez az értelme annak a kuriai döntvénynek, a mely a Sárafalvi gör. kath. lelkész panasza folytán felmerült,

templomban elkövetett nyilvános botrányt per tettesét, azzai az indoklással, hogy a botrányt nem rendes isteni tisztelet, hanem a templomban lefolyó egyházi választás alkalmával követte el, felmentette és a következő elvi határozatot hozta: Ha a lelkésznek intézkedése folytán a templom a választás tartalma alatt, eredeti rendeltetésétől eltérően nem vallási szertartásra vagy a imádságra használtatott, a templom helyiségében elkövetett botrányra a Btk. 191. §-a nem alkalmazható. (Curia 1903. május 26. 4826. sz.) Ez a döntvény, melyre jogászaink figyelmét fehívjuk, a mi lelkészeinknek nagy aggodalomra adhat okot. Tisztázni kell azért a kérdést és addig is figyelmekkel kell lenni a legfőbb bíróság e meglepő törvényt magyarázatára.

— **Szeremley Gyula** kollegiumunk nagy reményű növendéke, mult évi esküdt felügyelő, t.-földvári s. lelkész rövid betegsége után váratlanul elhunyt. Temetésén, amely kedden délután ment végbe a szolnoki megyei kórházban, ott voltak a testvérek: Jakucs Sándorné, szováti ref. lelkész felesége férjével, Szeremley Barna kisujszállási főgymnásiumi igazgató, Szeremley Béla debreceni kollégiumi tanár, továbbá a debreceni főgymn. részéről Jakucs István, dr. Szabó Márton és Nyári Béla tanárok s a kisujszállási főgym. három tanára s a debreceni theologia ifjusága képviselőiben Halász András, Szendrey István és Mózes István theologusok. A kórházban Csekey István szolnoki lelkész, a sirnál Tóth Bertalan tiszaföldvári lelkész, az elhunyt főnöke imádkozott és Halász András theológus bucsuzott el ifju barátai nevében az ifju Timótheustól a kinek magunk részéről mi is Isten hozzádot mondunk. Legyen álma csendes. A bánatos szivekkel pedig vigasztalás.

— **Irodalmi értesítés.** „Evangyéliumi Keresztyén Tanítások” című munkám III. kötete elhagyta a sajtót s a megrendelőkhöz megküldetett. Ha valaki nem kapta meg, értesítsen. Tudatom hogy az I kötet elfogyott. II. és III. kötet 2—2 koronáért kapható. A IV. kötet az év végén szintén megjelenik s tartalmazza azt a 20 egyházi beszédet, mi ez évben a „Keresztyén Evangyélium” lapban jelenik meg. *Szalay József* nagybecskereki lelkész.

— **Orgona megrendelés.** Vágkirályfa község (Nyitra megye) egyháztanácsa által a templom részére szükséges új orgona készítése az általánosan elismert Országh Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgonagyáros cégre bízott. A mű igen izléses szerényben lesz elhelyezve és a legújabb csőrendszer szerint készül. A felszentelés a husvéti ünnepeken lesz megtartva.

— **Egy újság jubileumi ajándékai.** Az egész magyar zsunalisztikát és az egész magyar közönséget nevezetes módon érdeklő jubileumot ül legközelebb a fővárosi sajtó egyik legtekintélyesebb és legnépszerűbb organuma. Aprilisban lesz ugyanis negyven éve, hogy fönnáll az Egyetértés, mely minden időben lelkes szószólója volt a nemzet igazainak és melynek az élén Pap Zoltán orsz. képviselő áll, mint főszerkesztő. A lap szépirodalmi főmunkatárs Eötvös Károly. Akik figyelemmel kísérték

az Egyetértés-t azt tapasztalhatták, hogy ez a briliánsan megszerkesztett fővárosi lap újabban fokozottabb mértékben iparkodik kielégíteni olvasóközönseget, úgy hogy most minden rovata a lehető legmagassabb szinten áll. Gyors, megbízható és alapos információk jellemzik az Egyetértés-t, mely azonban minden egyes közleményénél rendkívül gondot helyez az élvezetes és tökéletes irodalmi formára is. A lefolyt politikai válság idején a legnagyobb magyar lapban, az Egyetértés-ben egymásután szólaltak meg az országos hírnevű politikai kapacitások. Április végén lesz negyven éve, hogy ez a kiváló hirlap fennáll. Ez alkalmából föl hívjuk olvasóink figyelmét azokra a rendkívüli kedvezményekre, melyeket az Egyetértés előfizetőinek nyújt. Minden előfizető teljesen díjtalanul megkapja ugyanis havonként a Magyar Szalon-t, ezt az előkelő, képes havi folyóiratot, melyet Hevesi József és dr. Falk Zsigmond szerkesztenek. Egy-egy vaskos kötet a Magyar Szalon minden száma, úgy, hogy tehát az Egyetértés előfizetői évenként 12 kötetet kapnak teljesen díjtalanul. A jubileum alkalmából teljesen kap továbbá az Egyetértés minden előfizetője egy-egy diszes és elegáns ujságtartót, hogy kényelmesebben olvashassa a lapot. A negyven éves jubileumot azzal ünnepli meg az Egyetértés, hogy május 1-én mintegy 250 oldal terjedelmű ünnepi számot ad ki, mely Magyarország legillusztrisabb közéleti szereplőinek cikkein kívül, a legkiválóbb festőművészek illusztrációit és a legkitűnőbb belletristák szépirodalmi dolgozatait fogja tartalmazni. Egy ilyen 250 oldalas

Egyetértés egyetértés egész kis könyvtárral ér föl és ugyanannyit jelent, mintha egy kisebb alakú lap 500–600 oldalt nyujtana, Mindezekben a kedvezményekben díjtalanul részesül, az aki az Egyetértésre egész évre 40 koronával, félévre 20 koronával vagy negyedévre 10 koronával előfizet. A jubiláris számot ötven fillárnek levélbélyegeken való beküldése ellenében azoknak is megküldi a kiadóhivatal (Budapest, IV., Vármegye-utca 11. sz.) akik nem előfizetői a lapnak. De e tekintetben előjegyzések már csak néhány nagig fogadhatók el.

— **Fogfájást és szájbűzt azonnal megszüntet** a „Plombus“ amerikai önplobázó szer. Bővebbet a lapunk mai számában közzétett hirdetésben.

Tartalomjegyzék: A keresztyén irgalmasságról. Jánosi Zoltán. — A kereszt botránya. Dr. Ferenczy Gyula. — **Tárca:** Rektorok és preceptorok kötelességei és ellátása a XVIII. században. Dr. Baresa János. — A debreceni református Kollégium adattára. Balogh Ferencz. — **Közéletünk:** A debreceni egyházmegye közgyűlése. Cantor-sciba. — Jelentés a központi egyetemi bizottság 1905. márc. 6-i gyűlésén. Dr. Ferenczy Gyula. — **Irodalom:** — **Külföld:** Bécsi levél. ifj. Görömbei Péter. — **Gyászrovat:** Dr. Csiky Kálmán. * * * — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **DR. FERENCZY GYULA.**

Hasznos és kell tudni mindenkinek,

hogy **Debrecenben, Piac-utca 51. sz.**

a Csanak fűszer üzlete mellett levő

Ruha Csarnok feloszlik

és az ott rakáron levő minden alkalomra szükséges

férfi- fiu és gyermek ruha

mig a készlet tart mesés olcsó árért lesz eladva.

**Mindenki ragadja meg ezen alkalmat mert ott kevés
pénzért nagy bevásárlást tehet.**